

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ
ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ
ΣΤΟΝ
ΙΩΑΝΝΗ Δ. ΚΟΝΤΗ

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΑΙΡΟΥΣ: 41 — ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ: 42-70

*Ὁ Μέντωρ, Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας,
ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους
μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως.*

Ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια Ἀντωνίου Χριστοδούλου

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήναι, Fax (01) 3644 996

ISSN 1105-7181

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 43

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1997

Πρὸς τοὺς ἐταίρους

Στοὺς σκοποὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας περιλαμβάνεται ἡ ἔρευνα τῆς νεώτερης ἱστορίας τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ μελέτη τοῦ ἔργου τῶν ἀρχαιολόγων. Τὸ 1995 δημοσιεύτηκαν δύο τόμοι, μὲ τὴ βιογραφία τοῦ Χρήστου Καρούζου καὶ τὴ συλλογὴ τῶν μικρῶν κειμένων του. Αὐτὲς τὶς μέρες κυκλοφορήθηκε ὁ τόμος Ἑπαινος Ἰωάννου Κ. Παπαδημητρίου, μὲ τὴ βιογραφία τοῦ ἀείμνηστου Γενικοῦ Ἐφόρου καὶ Γενικοῦ Διευθυντῆ τῆς Ὑπηρεσίας καὶ συλλογὴ μελετῶν ἀφιερωμένων στὴ μνήμη του. Τὸ τεῦχος τοῦτο τοῦ Μέντορος περιλαμβάνει τὴ σύντομη βιογραφία τοῦ Ἰωάννη Δ. Κοντῆ. Μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ μνημόνευσα, ὑπῆρξε ὁ τρίτος πρωτεργάτης τῆς ἀναγέννησης τῆς Ὑπηρεσίας, ποὺ συντελέστηκε κατὰ τὴν περίοδο 1960-1967.

Πέρασαν 22 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατό του καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς παλαιότερους δὲν τὸν θυμᾶται καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς νεώτερος δὲν τὸν γνωρίζει, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν Καρούζο καὶ τὸν Παπαδημητρίου. Μὲ ὅσα ἀκολουθοῦν δίδεται ἡ εὐκαιρία στοὺς πρώτους νὰ τὸν θυμηθοῦν καὶ στοὺς δεύτερος νὰ τὸν γνωρίσουν.

B.X.Π.

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ (1975)
(σχ. Κ. Ήλιάκη)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ (1910-1975)

Ένα τέταρτο του αιώνας σχεδόν μᾶς χωρίζει κιόλας ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Ἰωάννης Κοντῆς ἔφυγε μακριά μας. Μαζί του χάθηκε γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία μιὰ ἐποχὴ καὶ μιὰ νοστιμιά. Εὐτύχῃς νὰ τὸν ἔχω Προϊστάμενο καὶ φίλο ἀπὸ τὸ 1959 ὡς τὸ τέλος καὶ μοῦ φαίνεται παράξενο πὼς μέσα σὲ λίγα χρόνια ἀνατράπηκαν ὅλα ὅσα εἶχε μὲ κόπο καὶ μεράκι συμμαζέγει καὶ πὼς ἡ δύμησὸς του μένει πλέον μόνο σὲ λίγους συνεργάτες καὶ φίλους του.

Τὰ πρῶτα χρόνια. Ὁ Ἰωάννης Κοντῆς γεννήθηκε τὸ 1910 στὶς Κυδωνίες (Ἀϊβαλί) καὶ εἶχε δύο ἀδελφές. Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του γνώρισε τὸν τόπο καὶ τὸν κόσμο ἐκεῖνο ποὺ σήμερα μόνον οἱ διηγήσεις τῶν γέρων καὶ ἡ λογοτεχνία μᾶς ζωντανεύουν ἀκόμῃ. Μετὰ τὴν Καταστροφὴ ἡ οἰκογένειά του ἐγκαταστάθηκε στὴ Μυτιλήνη· ὁ πατέρας του ἀσχολήθηκε μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ ὁ Γιάννης φοίτησε στὸ ἐκεῖ φημισμένο γυμνάσιο μὲ γυμνασιάρχη τὸν Ἰωάννη Ὀλύμπιο (1864-1946) καὶ ἕναν ἀπὸ τοὺς καθηγητῆς του τὸν Ἀριστείδη Δελῆ (1882-1959). Τὸ πτυχίον τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τὸ πῆρε τὸ 1933. Ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, ὡς τὴ μετὰδασὸς του στὴν Ὀλυμπία, τὰ πέρασε στὸ πνευματικὸ περιβάλλον τῆς Λέσβου, ὅπου σπουδαῖοι τεχνίτες τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, Μυριθίλης, Βενέζης, Κόντογλου, Δούκας, Στρατῆς Παρασκευαΐδης, εἶχαν δημιουργήσει στὸ νηοὶ κλίμα μοναδικὸ στὴν ἱστορία τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων.

Ἐπιμελητῆς τῶν Ἀρχαιοτήτων. Δύο χρόνια μετὰ τὴ λήξη τοῦ πτυχίου του διορίστηκε ἔκτακτος ἀρχαιολογικὸς υπάλληλος καὶ ὑπῆρξε ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1935 ἕως 1 Ἀπριλίου 1936 στὸ Μουσεῖο Μυτιλήνης. Πρόκειται γιὰ τὸ μουσεῖο ἐκεῖνο ποὺ εἶχε κτιστεῖ στὸν Μεσοπόλεμο στὸ Κιόσκι καὶ καταστράφηκε ἀπὸ καθίζηση τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἐπόμενὴ θέσις του ἦταν στὴν Κεντρικὴ Ὑπηρεσία, στὸ Τμῆμα Ἀρχαιολογίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ὅπου ἔμεινε ἕως τὶς 21 Δεκεμβρίου 1936, μὲ Προϊστάμενο τὸν καθηγητὴ του στὸ

Πανεπιστήμιο Γεώργιο Οικονόμο. Τη χρονιά αυτή πέτυχε σὸν δι-
αγωνισμό τῶν Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τοποθετήθηκε, ἀπὸ 21
Δεκεμβρίου, στὴ IB Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια τῆς Μυτιλήνης,
ὅπου ἔμεινε ἕως τῆς 12 Ἰουλίου 1939, ἡμερομηνία μετὰδεσῆς του
στὴν Ὀλυμπία.

Ἐπιδράσεις. Ἡ Μυτιλήνη καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπέδρασαν
στὸν Κοντιῆ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο. Στὸ νησί αὐτό, κοντὰ
στὸν Στρατιῆ Παρασκευαῖδην ποῦ ὑπῆρξε ὁ πρῶτος Προϊστάμενός
του, ἔβαλε τὰ θεμέλια τῆς θαυμαστῆς του καλλιέργειας καὶ γνώσης
τοῦ νεώτερου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς
του οἱ καταβολές τῆς περιόδου 1922-1939 δὲ κυριαρχοῦν καὶ τοῦτο
δὲ γίνε φανερό καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι πρῶτος αὐτός, κλασικὸς ἀρχαιολό-
γος, ἔλαβε μέτρα οὐσιαστικὰ προστασίας τοῦ νεώτερου Ἑλληνικοῦ
Πολιτισμοῦ. Δὲν εἶναι χωρὶς σημασία ὅτι τοποθέτησε στὴ Μυτιλήνη
ὡς Ἐφορο Ἀρχαιοτήτων τὸν Σεραφεῖμ Χαριτωνίδην (1958-1964)
καὶ κατόπιν τὸν ὑπογραφόμενο (1964-1969). Μὲ τὸν Χαριτωνίδην
ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνεται στὴ Μυτιλήνη γιὰ πρώτη φορὰ ἡ φροντίδα
τοῦ Κράτους γιὰ τὴ διάσωση τῶν μνημείων τοῦ νεώτερου πολιτι-
σμοῦ· προστατεύθηκαν νομικὰ οἱ ἐκκλησίες, οἱ τοικογραφίες τοῦ
Θεοφίλου, συγκροτήθηκε τὸ Μουσεῖο θαυμαστὰ συλλογὴ κασε-
λῶν (πρῶν Χαριλῆ Μπίνου), ἀγοράστηκε τὸ ἀρχοντικὸ Βουρνά-
ζου γιὰ νὰ στεγάσει τὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων καὶ τὰ ἀρχαῖα τοῦ
κατεστραμμένου Μουσείου ποῦ εἶχε κτισεῖ στὸ Κιόσκι, ἄρχισαν οἱ
ἀναστυλώσεις στὸ Κάστρο. Τελευταῖο ἔργο ποῦ ἔκαμε γιὰ τὴ Μυτι-
λήνη ὡς Γενικὸς Διευθυντῆς Ἀρχαιοτήτων, ἦταν ἡ ἀγορά, ἀπὸ τὸν
Τάκη Ἐλευθεριάδην, τῆς συλλογῆς του τῶν ἔργων Θεοφίλου. Εἶχα
τὴν τύχη νὰ τὰ παραλάβω ἐγὼ ἀπὸ τὸν Ἐλευθεριάδην, νὰ τὰ μετα-
φέρω στὸ Μουσεῖο τῆς Μυτιλήνης, νὰ τὰ καταγράψω καὶ τὴν ἀτυχία
νὰ τὰ ἐπιστρέψω στὸν πρῶν κάτοχό τους. Μόλις ὁ Κοντιῆς ἀπομα-
κρύνθηκε ἀπὸ τὴ θέση του, μιὰ ἀπὸ τῆς πρώτες πράξεις τοῦ διαδόχου
του, τοῦ Σπυρίδωνος Μαρινάτου, ἦταν ἡ ἀκύρωση τῆς ἀγορᾶς τῶν
ἔργων τοῦ Θεοφίλου. Ἔτσι χάθηκε μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ ἀποκτή-
σει ἡ Ἑπηρεσία, τὸ Κράτος, πολὺτιμη συλλογὴ ἔργων τέχνης, γιὰ
τὸν μόνο λόγο, ὅτι ὁ Μαρινάτος δὲν εἶχε τὴν κατάλληλη παιδεία γιὰ
νὰ ἐκτιμῆσει τῆς ἐνέργειες τοῦ προκατόχου του.

Ἡμέρες τῆς νεότητος. Συντροφιά μὲ τὸν Στρατῆ Παρασκευαῖδη μελέτησε τὰ ἀρχαῖα τῆς Λέσβου. Μὲ γκόλφ παντελόνια καὶ τὸν τόμο τοῦ Goldewey ὑπὸ μάλης, περπάτησαν τὸ νησι ἀκολουθώντας τὸ ὁδοιπορικὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου. Μὲ νοσταλγία ὁ Στρατῆς διηγόταν τὴν περίφημη περιοδεία τους καὶ δὲν παρέλειπε νὰ ἀναφέρει καὶ τὴν ἐρώτηση τοῦ καλογέρου στὴ Μονὴ Ἵγνλοῦ ὅταν τοὺς εἶδε μὲ τὴν κάπως ξενικὴ περιβολή: «Μήπως εἶσθε γερμανόπαιδες;».

Ὡς ἔκτακτος ὑπάλληλος στὴν ἀρχὴ καὶ ὡς Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων κατόπιν συνδέθηκε μὲ τὰ μέλη τῆς ἰταλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ποὺ ἔκαμαν ἀνασκαφὲς στὴ Λῆμνο, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Ἀλεξάνδρου Della Seta. Τὰ καθήκοντά του ὡς ἐπόπιτῃ τῶν ἰταλικῶν ἀνασκαφῶν, ποὺ τοῦ χάρισαν τὴ γνώση τῆς ἰταλικῆς, ἀναγκαίας γιὰ τὴ μετέπειτα ὑπηρεσία του στὴ Ρόδο, τὰ θεωροῦσε ἰδιαίτερα σημαντικὰ γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ὠφέλεια ποὺ ἀποκόμισε.

Ὁ Κοντῆς νυμφεύθηκε, στὶς 10 Αὐγούστου 1940, τὴ Χριστίνα Ἀκριβοῦ, φιλόλογο, ἀπὸ τὴν Πέτρα τῆς Λέσβου.

Στὴν Ὀλυμπία· τὸ ζήτημα τῆς ἀρχαιοκαπηλίας. Προϊστάμενος τῆς Ἐφορείας Πατρῶν στὴν ὁποία ὑπαγόταν διοικητικῶς καὶ ἡ Ὀλυμπία, ἦταν ὁ Φοῖβος Σταυρόπουλος. Στὴν Ὀλυμπία Ἐπιμελητῆς, πρὶν ἀπὸ τὸν Κοντῆ, ἦταν ὁ Παναγιώτης Νεράντζουλης ὁ ὁποῖος εἶχε ἀπολυθεῖ ἀπὸ τὴν Ἵπηρεσία. Ἔργο τοῦ Κοντῆ ἦταν πλεον ἡ ἀποκατάσταση τῆς τάξης στὴν Ἐφορεία ἡ ὁποία εἶχε ἀνατραπεῖ ἀπὸ τὸν Νεράντζουλη. Τὸ μικρόβιο τῆς φραυλότητας εἶχε προσβάλλει τοὺς φύλακες τοῦ χώρου καὶ τοῦ Μουσείου, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχαν συγκροτήσῃ ἀρχαιοκαπηλικὴ συμμορία. Ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Νεράντζουλη προκάλεσε ἀρρυθμία στὶς ἐνεργειές τους. Ὄταν ἔφθασε ὁ Κοντῆς στὴν Ὀλυμπία ἤλπισαν ὅτι θὰ συνέχιζαν τὴ δράση τους ὅπως καὶ πρὶν καὶ ὅτι ὁ νέος προϊστάμενος δὲν θὰ διέφερε ἀπὸ τὸν προηγούμενο. Τὸ κλίμα τῶν πρώτων μηνῶν τῆς ὑπηρεσίας του στὴν Ὀλυμπία διηγεῖται ὁ Κοντῆς σὲ ἔκθεσή του πρὸς τὸν Γεώργιο Οἰκονόμο τῆς 15 Ἰανουαρίου 1943:

«Ἐν Ὀλυμπίᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς τοποθετήσεώς μου προσπαθῶν νὰ κατατοπισθῶ ἐπιστημονικῶς καὶ διοικητικῶς ἐν τῇ νέᾳ μου θέσει, πολὺ ὀλίγον χρόνον εἶκον δι' ἄλλας ἀσχολίας. Τὸν περισσότερον χρόνον διέτριβον μετὰ τῶν γερμανῶν ἀνασκαφῶν

ἐπιδιώκων ἵνα ἐπωφελθῶ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἐκ τῆς μετ' αὐτῶν συνεργασίας μου. Ἄλλὰ δὲν ἦσαν βεβαίως οἱ ἐπικώριοι ὑπεύθυνοι οἱ διατυπώσαντες ἐναντίον μου κατὰ τὰς διεξαχθείσας ἀνακρίσεις τὴν φοβερὰν κατηγορίαν ὅτι 'δὲν φαίνονται σὲ καφενεῖο ἀλλὰ ὄλο στὸ γερμανικὸ σπίτι πῆγαινα'. Οἱ δυστυχεῖς, σχηματίσαντες ἰδέαν περὶ τῶν πραγμάτων ἐκ τῶν ὧσων ἔβλεπον, τελευταίως ἰδίως, ἐνόμισαν ὅτι τὸ πρῶτιστον καθῆκον τῶν ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων εἶναι ἢ ἐν τοῖς καφενείοις συζήτησις ἢ ἢ μέθη ἢ ἢ χαρτοπαιξία. Ὡς πρὸς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων αὐτὴ καὶ μόνη ἀπετέλει διὰ τοὺς Ὀλυμπίους χωρικούς, ὅπως ἴσως καὶ διὰ μὴ Ὀλυμπίους τινὰς ἐπιστήμονας, ἴδιον τῶν ξένων καὶ ἄρα καὶ τῶν ξενοφίλων».

Ἄρχιφύλακας τοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας ἦταν τότε ἕνας Κονδύλης, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχαν ἐπίσημες κατηγορίες γιὰ ἀρχαιοκαπηλία. Αὐτὸς φρόντισε νὰ παρουσιάσει στὸν Κοντῆ τὸν ἀρχηγὸ τῶν ἀρχαιοκαπήλων τῆς περιοχῆς, ἕναν Δαμβέτα, συνεργάτη τοῦ Νεράντζουλη, ἀπὸ τὸ χωριὸ Στρέφι, ὁ ὁποῖος ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴ γνωριμία εἶπε, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κοντῆ, πὼς «φαίνομαι πὼς εἶμαι παιδὶ μάλαμα!».

Τὰ πράγματα δὲν θὰ εἶχαν λάβει γιὰ τὸν Κοντῆ τὴν πολὺ δυσάρεστη τροπὴ πού πῆραν, ἂν δὲν ὑπῆρχε ἔντονη ἀντιπάθεια πρὸς τὸν Ἐπιμελητὴ ἐκ μέρους τοῦ Προϊσταμένου τοῦ Ἐφόρου Φοίβου Σταυροπούλου καὶ δὲν εἶχαν δημιουργηθεῖ μεταξὺ τους σοβαρότατες διαφωνίες γιὰ βασικὰ ὑπηρεσιακὰ ζητήματα. Ὁ Σταυρόπουλος εἶχε προσωπικὲς περὶ διοικήσεως ἀπόψεις. Κατὰ τὸν Κοντῆ «αἱ διαφωνίαι ἐκεῖναι ἀφεώρων κυρίως πρῶτον εἰς τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου ὄφειλον ὡς Προϊστάμενος νὰ φέρωμαι πρὸς τὸ κατώτερον προσωπικόν — ὁ κ. Στ. μὲ ἤθελεν περισσότερον σκληρόν, ἄκαμπτον καὶ οὕτως εἶπεῖν στρατιωτικώτερον — καὶ δεύτερον τὴν στάσιν μου ἐναντι τῶν ξένων ἀνασκαφῶν. Παρετίρει ὅτι ἤμην πολὺ 'εὐκόλος' πρὸς αὐτούς. Τὴν προθυμίαν μου νὰ ἐξυπηρετῶ τοὺς ξένους συναδέλφους τῆς ἀνασκαφῆς διὰ παντὸς μέσου παρεχομένου ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς καὶ τῶν ὑπουργικῶν διαταγῶν τὴν ἐξαρακτῆριζεν ὡς *δουλοπρέπειαν!*».

Ὁ Σταυρόπουλος, ἰδιότυπος ὡς ἀρχαιολόγος καὶ ὡς ὑπάλληλος, δὲν παρέλειπε νὰ ἐκφράζει δημοσίᾳ τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὶς ὑπηρεσιακὰς νόμιμες ἐνέργειες τοῦ Ἐπιμελητῆ καὶ «διεκρίττε ὅτι

ἐγώ (ὁ Κοντιῆς) ἔχω δῆθεν 'ὑπερβολικά' στενὲς σχέσεις πρὸς τοὺς ξένους ἀνασκαφεῖς». Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ ἔδωσε στοὺς ἀρχαιοκαπήλους ἐκδροὺς τοῦ Κοντιῆ τὸ στήριγμα ποὺ χρειάζονταν. Πρωταγωνίστρια στὴν ἐναντίον τοῦ Ἐπιμελητῆ ἐκστρατεία ἦταν Πυργία δεσποινίς, φίλη τοῦ Σταυρόπουλου, κάτοικος Πατρῶν καὶ συνοδὸς τοῦ Ἐφόρου, ἡ ὁποία κατέδωσε ὅτι ὁ Κοντιῆς «ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ στὸ ξενοδοχεῖο (τῶν ΣΠΑΠ τῆς Ὀλυμπίας) δὲν ἔκαμα τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ἀκούω ὠρισμένους σταθμούς (τοὺς ἰταλικούς) καὶ νὰ ὑπερασπίζω ὠρισμένους ξένους». Κατὰ τὴν ἀπουσία τοῦ Κοντιῆ στὶς ἀρχὲς τοῦ '41 στὴν Ἀθήνα, ὅπου ὑποβλήθηκε σὲ ἐγχείριση, ἡ ὑπόθεση ἔλαβε διαστάσεις. «Ὁ ὑπὸ δίωξιν τότε ἐπὶ ἀρχαιοκαπηλία ἀρχιφύλαξ τοῦ Μουσείου Κονδύλης καθήμενος εἰς καφενεῖον τοῦ χωρίου μετὰ τινος Δαμβέτα, ἀπὸ τοῦ Στρέφη, προσεπάθει νὰ ἐξεγείρη ἐναντίον μου τοὺς χωρικούς. Ὁ Δαμβέτας μάλιστα ἐκραύγαζε, ὅτι δὲν εἶμαι Ἕλλην ἀλλὰ ξένος ἐκ καταγωγῆς· ἀπόδειξις περὶ τούτου εἶναι, ὅτι ὀμιλῶ ὡς ξένος ξένην γλώσσαν». Οἱ προφορικὲς δημόσιες καταγγελίες ἔγιναν γραπτὲς καὶ ὁ Κοντιῆς συνελήφθη ἀπὸ τὴν Χωροφυλακὴ ἐπὶ «ξеноφιλία» καὶ μεταφέρθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου κρατήθηκε «ἐπὶ 15 περίπου ἡμέρας ἔνεκα τοῦ συμβάντος ἐν τῷ μεταξὺ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Κυβερνήσεως (Ἰωάννη Μεταξᾶ, 29 Ἰανουαρίου 1941)». Μετὰ τὴν κλήση του ἀπὸ τὸν Ὑφυπουργὸ Ἀσφαλείας καὶ τὴν παροχὴ διευκρινήσεων ἐπὶ τοῦ ὅλου ζητήματος τῆς ἀρχαιοκαπηλίας στὴν Ὀλυμπία, ἀπολύθηκε.

Ὅσοι γνώρισαν τὸν Κοντιῆ στὴν ἀσκηση τῶν καθηκόντων του μόνον αὐτοὶ μποροῦν νὰ φανταστοῦν τὸ κλίμα ποὺ ἐπικράτησε στὴν Ὀλυμπία μὲ τὸν ἐρχομὸ του. Καὶ πραγματικά, παρὰ τὴν περιπέτεια καὶ τὴν Κατοχὴ, τὰ πράγματα ἄλλαξαν, οἱ φύλακες βρῆκαν τὸν ἀληθινὸ τους προορισμό, καὶ ὁ κῶρος τῆς Ὀλυμπίας καὶ τὸ Μουσεῖο τῆς ἔπαυσαν νὰ προκαλοῦν ζητήματα ποὺ ἀτίμαζαν τὴν Ὑπηρεσία.

Ἡ μελέτη τῆς Ὀλυμπίας. Ἄν ἡ Μυτιλήνη ὄπλισε τὸν Κοντιῆ μὲ τίς γνώσεις καὶ τὰ κριτήρια γιὰ νὰ ἐκτιμᾷ τὸν νεώτερο Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ, στὴν Ὀλυμπία ὅπου ἔμεινε ἀπὸ τὸ 1939 ὡς τὸ 1947 συμπλήρωσε τὴν κατάρτισή του στὴν κλασικὴ ἀρχαιολογία, μὲ τὴ μελέτη τοῦ ὑλικοῦ τοῦ μεγάλου ἱεροῦ, τῆς γλυπτικῆς, τῶν καλκῶν, τῶν ἀρχιτεκτονημάτων καί, τέλος τῆς ἱστορίας τοῦ ἱεροῦ. Ἐ-

κεῖνοι πού τόν συναναστράφηκαν γνωρίζουν ἀπό τίς συζητήσεις τους μαζί του ποιά ἦταν ἡ σημασία τῆς θητείας του ἐκεῖ γιά τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ πνευματικὴ του ὠριμότητα. Ὅσοι δὲν τὸν γνώρισαν τὸ διαπιστώνουν μελετώντας τὴ διδακτορικὴ του διατριβή (12)*, *Τὸ ἱερὸν τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα π.Χ.*, ἔργο αὐστηρῶ, μεθοδικό, ὑπόδειγμα μελέτης καὶ κριτικῆς ἐξέτασης τῶν μνημείων, ἀρχαιολογικῶν καὶ φιλολογικῶν. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν εἰπωθεῖ, ὅτι μετὰ τὸν πόλεμο, μετροῦνται στὰ δάκτυλα τοῦ ἐνὸς χεριοῦ οἱ ἐπιστημονικὲς μελέτες αὐτοῦ τοῦ ἐπιπέδου.

Κατοχή. Ἡ ὑπηρεσία του στὴν Ὀλυμπία συνέπεσε μὲ τὴ χειρότερη περίοδο τῆς νεώτερης ἱστορίας μας, τὸν Πόλεμο, τὴν Κατοχή, τὰ Δεκεμβριανά, τὸν Ἐμφύλιο, τὴν ἀπόκρυψη τῶν ἀρχαίων, τὴ διάλυση τῶν μουσείων, τὴ φτώχεια, τὸν φόβο τοῦ κατακτητῆ καὶ τὴν ἀπέχθεια πρὸς αὐτόν. Ὡς τὸ 1941 ἡ Γερμανία ὑπῆρξε ἡ τροφὸς ὄλων τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων καὶ φιλόλογων καὶ ξαφνικὰ οἱ χδεσῖνοι δάσκαλοι ἔρχονται ντυμένοι τίς μιστιὲς στολὲς τοῦ κατακτητῆ. Τοῦτο συνέβη μὲ τὸν Κοντῆ πού πέρασε τὰ δύσκολα χρόνια στὸ ἱερὸ χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθεῖ καθόλου ἀπὸ τὴν Ἐφορεία.

Στρατεύματα κατοκῆς, Γερμανοὶ καὶ Ἰταλοὶ ἐπισκέπτες τῶν μνημείων δημιουργοῦσαν σοβαρὰ προβλήματα, ὅπως τῶν Γερμανῶν στρατιωτῶν πού ἔφιπποι περιδιάβαζαν στὸ ἱερὸ τοῦ Διὸς καὶ σὺς προσπάθειες του νὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀντὶ γιὰ ἀπάντηση ἀποπειράθηκαν νὰ τὸν ποδοπατίσουν.

Τὴν ἀφοσίωση πρὸς τὰ ἀρχαῖα τὴν εἶχε ἐμπνεύσει καὶ στοὺς φύλακες οἱ ὁποῖοι κάποτε ἀκολούθησαν Ἰταλὸ στρατιωτῆ πού εἶχε πάρει μιὰ ἀπλὴ πέτρα ἀπὸ τὸ ἱερό, χωρὶς γλυφὲς καὶ ἐργασία, καὶ δὲν τὸν ἄφησαν παρὰ ὅταν τοὺς τὴν ἀπέδωσε γιὰ νὰ τὴν ἐπαναφέρουν θριαμβευτικὰ στὴ θέση της. Τὸ καλοκαίρι τοῦ '41, τίς πρώτες μέρες τοῦ Αὐγούστου, ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ σπίι τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου στὴν Ὀλυμπία ἡ γερμανικὴ σημαία. Ἐγίναν ἐνέργειες ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ζητήθηκαν εὐθύνες, χωρὶς ἀποτέλεσμα,

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ μὲ μαῦρα στοιχεῖα εἶναι οἱ ἀντίστοιχοι ἀριθμοὶ καταλόγου τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἰωάννη Δ. Κοντῆ πού δημοσιεύονται παρακάτω, σ. 68 κέ.

ὅσο γνωρίζω. Διευθυντής τῶν ἀνασκαφῶν ἦταν ὁ Emil Kunze, τοῦ ὁποίου ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν ἀμφισβητεῖται. Θὰ μεσολάβησε γιὰ νὰ μὴ λάβει ἔκταση τὸ ζήτημα.

Μετὰ τὴν Κατοχή. Στὴν τελευταία περίοδο τῆς Κατοχῆς, ἡ Ὀλυμπία ἦταν ἀνταρτοκρατούμενη κι αὐτὸ ἦταν αἰτία φροντίδων καὶ ἀνησυχιῶν. Ἐνα *Ἡμερολόγιο Ὑπηρεσίας* γιὰ τὴν περίοδο Ἰανουαρίου 1945 - Ἀπριλίου 1947 ποὺ σῶθηκε, δείχνει τὴ μέριμνά του γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀρχαίων καὶ τὴν ἀνησυχία του ποὺ ἔφθασε ὡς τὴν ἀπελπισία μπρὸς στὶς ἀδήριτες περιστάσεις καὶ τὴν ἀδυναμία του νὰ κάνει ὅ,τιδήποτε. Οἱ αὐθαιρεσίες τῶν χωρικῶν καὶ τῶν βοσκῶν δὲν ἔχουν τέλος σ' αὐτὴ τὴν περίοδο τοῦ κενοῦ μετὰ τὰ Δεκεμβριανά. Κοπάδια μέσα στὸν ἀρχαιολογικὸ κῶρο, ὑλοτόμοι στὸ Κρόνιο, ἀποτελοῦν συνηθισμένο φαινόμενο ὅπως καὶ ἡ δυσπραγία καὶ ἡ φτώχεια τῶν φυλάκων. Στις 5-1-45 γράφει: «Ὁ Ἀρχιφύλαξ ἐδικαιολογήθη ὅτι δὲν ἤλθε χθὲς διότι ἔβρεχε καὶ δὲν ἔχει παπούτσια. Ὑποφέρει καὶ ἀπὸ ρευματισμούς. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ προσωπικοῦ εἶναι δυσχερής».

Λίγες μέρες ἀργότερα τὸ πρόβλημα ἐπανερχεται: «Οἱ φύλακες ὑπηρετοῦν κατ' ἐναλλαγὴν. Περισσότερον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζητηθῇ ἀπὸ αὐτοὺς διότι ἀπὸ μνηῶν δὲν ἐπληρώθηκαν οἱ μισθοί. Οὐδεμία ἐπαφὴ εἶναι δυνατὴ μὲ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἐφορείας».

ἮΟχι μόνον τὰ δένδρα ἀφανίζονται ἐκεῖνη τὴ δύσκολη ἐποχὴ καὶ ὁ ἀρχαιολογικὸς κῶρος γινόταν βοσκὴ τῶν προβάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ μνημεῖα τὰ ἴδια κινδύνευαν, ὅπως φανερώνεται ἀπὸ τὸ *Ἡμερολόγιο* (Τετάρτη, 7 Φεβρουαρίου 1945): «Τὸ πρῶτ' δύο χωρικοὶ ἄγνωστοι εἰσῆλθον εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν κῶρον τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἤρρισαν νὰ ἀφαιροῦν τὰ μολύβια τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὰ κτίρια καὶ τὰ βάθρα. Μετὰ δυσκολίας κατωρθώθη νὰ ἀπομακρυνθοῦν, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ παρευρεθέντος Δημάρχου Ὀλυμπίας. Ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐκρύπτοντο διὰ νὰ συνεχίσουν τὴν καταστροφὴν. Ἦσαν τόσον θρασεῖς ὥστε ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ποὺ ἐκφράτει σκεπάρνι, ἐπετέθη ἐναντίον μου ὅταν ἠδέλῃσα νὰ τοὺς ἐκδιώξω, πλησίον τοῦ Ν.Δ. οἰκοδομήματος».

Λωδεκάνησος. Μὲ ὑπουργικὴ ἀπόφαση τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1947 ἀποσπάστηκε στὴ Ρόδο καὶ τέθηκε στὴ διάθεση τοῦ Στρατιωτι-

κου Διοικητή. Ὅριστική τοποθέτησή του ἐκεῖ ἔγινε στις 2 Αὐγούστου τοῦ 1954. Ἡ Δωδεκάνησος ὑπῆρξε ὁ κῶρος ὅπου μπόρεσε νὰ ἀναπτύξει τὶς ἰκανότητές του, διοικητικὲς καὶ ἐπιστημονικὲς, καὶ νὰ ἀξιοποιήσει, γιὰ τὸ καλὸ τῶν μνημείων, τὶς γνώσεις του.

Τὸ ἔργο ἐκεῖ δὲν ἦταν εὐκόλο. Ἐπρεπε νὰ διοικήσει τὰ ἀρχαιολογικὰ πράγματα μιᾶς μεγάλης νησιωτικῆς περιοχῆς, πού γνώριζε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἑλληνικὴ διοίκηση, καὶ ἡ ὁποία εἶχε προσαρμοθεῖ στὴν ἰταλικὴ καὶ σὲ κάποιες ἀτασθαλίες κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς (Μάιος 1945-Μάρτιος 1947). Χάρη ὅμως στὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἐκτίμησιν πού τοῦ ἔδειξαν ὁ πρῶτος Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Δωδεκανήσου ἀντιναύαρχος Π. Ἰωαννίδης ἔγινε στὴ Δωδεκάνησο ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς Νομοθεσίας, αὐστηρότερης ὅμως καὶ ὀρθότερης. Μὲ τὴν ἀρ. 71/1947 προκήρυξη τοῦ Γεν. Στρατιωτικοῦ Διοικητῆ Δωδεκανήσου ἄρχισε νὰ ἰσχύει ὁ ἀρχαιολογικὸς νόμος 5351/1932 τοῦ ὁποίου ὀρισμένα ἄρθρα (περὶ ἐξαγωγῆς ἀρχαίων, περὶ ἰδιωτικῶν συλλογῶν, περὶ ἐμπορίας ἀρχαίων) δὲν τέθηκαν σὲ ἰσχύ. Σημαντικὴ εἶναι ἡ τροποποίησιν τοῦ νόμου σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ ὄριο προστασίας τῶν μνημείων δὲν σταματοῦσε στὸ 1830 ἀλλὰ στὴν τελευταία πεντηκονταετία. Γιὰ νὰ γίνω σαφέστερος, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 13 τῆς προκήρυξης 71 θεωροῦνται στὴ Δωδεκάνησο ὡς μνημεῖα κτίρια πού κατασκευάσθηκαν πρὶν ἀπὸ 50 χρόνια. Μὲ τὸ ἄρθρο 17 ἀπαγορεύθηκε στὴ Δωδεκάνησο ἡ ἐκτέλεσιν ἀνασκαφῶν ἀπὸ ξένους ἀρχαιολόγους. Σημαντικὴ ἐπίσης εἶναι ἀπόφασις τοῦ 1949 μὲ τὴν ὁποία ὑπάγονται στις διατάξεις περὶ κινητῶν ἀρχαίων τῆς προκήρυξης 71 «ἅπαντα τὰ κινητὰ ἀντικείμενα λαϊκῆς τέχνης καὶ ἐν γένει λαογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος, τὰ κατασκευασμένα πρὸ μιᾶς πεντηκονταετίας ἐκάστοτε, ἐξ οἰασδήποτε ὕλης». Μὲ τὰ νομοθετικὰ μέτρα πού ἔλαβε ὁ Κοιτῆς στὴ Δωδεκάνησο καὶ μὲ τὸν τρόπο πού τὰ ἐφάρμοσε, προηγήθηκε, κατὰ δεκαετίες ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπην Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴν δὲ γίνεται ἀνυληπτὴ ἡ ἀνάγκη προστασίας τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ μόνον ὅταν ὁ Κοιτῆς ἀναλάβει τὴ θέσιν τοῦ Διευθυντῆ Ἀρχαιοτήτων.

Ἐδῶ πρέπει νὰ διευκρινισθεῖ πὼς ἡ Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων τῆς Ρόδου διέφερε ἀπὸ τῆς ὑπόλοιπης Ἑλλάδος. Εἶχε δικαιοδοσίαν καὶ ἀρμοδιότητα στὰ μνημεῖα ὄλων τῶν περιόδων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Ὁ Κοιτῆς θεωροῦσε πὼς τὰ μνημεῖα ἀποτελοῦν ἀδιά-

οπαστη ένότητα, οί διαιρέσεις σέ έποχές εΐναι αΐθαΐρετες καΐ βλαπτικές καΐ δέν βοηδοΐν στο έργο τής προστασίας καΐ τής συντήρησής τους.

Σέ σύντομο δημοσίευμά του τοΐ 1950 (4) εξαΐρει τήν καινοτομία τοΐ νόμου 1469/1950 καΐ αναλύει τή νομοθετική μας πορεία ώς πρὸς τήν προστασία τῶν μνημείων. Πρῶτα προστατεύθηκαν τὰ ἀρχαΐα μνημεία. «Στὴν Ἑλλάδα, εΐναι γνωστό, πὼς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ λείψανα τοΐ ἀρχαΐου κόσμου χρονολογεΐται παλαιότερα ἀπὸ τὸ ἐλεύθερο κράτος. Σχετΐζεται μὲ τὸ γενικὸ εὐρωπαϊκὸ κλίμα τής προεπαναστατικῆς ἐποχῆς καΐ συνδέεται στενὰ μὲ τὸ ζωντάνημα τῶν προγονικῶν ἀναμνήσεων, πού τόσο γόνιμα συνέβαλε στὴν προπαρασκευὴ τής ἐθνεγεργίας».

Ἐφοΐ μὲ λίγα λόγια αναλύσει τς μεταμορφώσεις καΐ βελτιώσεις τοΐ ἀρχαιολογικοΐ νόμου, καταλήγει: «Ἐΐστερα ἀπ' ὅ,τι σημειώσαμε καταλαβαΐνει κανεΐς πὼς, πρὶν ἀπὸ 2-3 δεκαετηρίδες οΐτε λόγος μποροΐσε νὰ γΐνει γιὰ τὰ ἔργα τής μεταπελευθερωτικῆς περιόδου, ὅτι ἀΐζιζαν κι αὐτὰ νὰ προστατευθοΐν ἀπὸ τὸν νόμο. Πάντα ἡ κάθε ἐποχὴ δύσκολα κατανοεΐ τή σημασία τῶν δημιουργημάτων τής, ὅσο κι ἂν εΐναι ποτισμένα μὲ τὸ δικὸ τής πνεΐμα καΐ μὲ τὸ δικὸ τής γοΐστο. Στὴν Ἑλλάδα αὐτὸ γΐνηκε ἀκόμα δυσκολώτερα, γιὰτὶ σὲ μᾶς ὑπάρχει τὸ φοβερὸ ἀντίβαρο μιᾶς κολοσσιαΐας ἐποχῆς τής ιστορίας μας, τής ἀρχαΐας, πού ὅπως εΐδαμε δυσκόλεγε καΐ καθυστέρησε τήν ἀναγνώριση τής σημασίας καΐ τῶν ἄλλων περιόδων τῶν πρὸ παλιῶν ἀπὸ τή δική μας ἐποχὴ».

Οί ἀνασκαφές τής Ρόδου. Τὸ ἀνασκαφικὸ ἔργο του στὴ Δωδεκάνησο καΐ κυρίως στὴ Ρόδο εΐναι πρωτοποριακὸ. Πρῶτος αὐτὸς στὴν Ἑλλάδα ἐπέβαλε τήν ὑποχρεωτικὴ ἀνασκαφὴ τῶν οἰκοπέδων ὅπου ἐπρόκειτο νὰ γΐνουν νέες οἰκοδομές. Ξέροντας ὅτι ἡ νέα Ρόδος εΐχε κτιστεΐ πάνω στὰ ἐρείπια τής ἀρχαΐας δέν περιορίστηκε στὰ λείψανα πού τυχὸν βρΐσκονταν στὰ θεμέλια ἀλλὰ ἐρευνοΐσε ὁλόκληρο τὸ οἰκόπεδο, κάτι πού στὴν Ἑλλάδα δέν εΐχε ἐφαρμοσθεΐ ὡς τότε (π.χ. Πειραιᾶς, Σπάρτη, Ἐρέτρια, Ὁρωπός, Ἀθΐνα, Ἄργος). Καΐ ἡ ἀρχὴ ἐγΐνε ἀπὸ τοὺς χώρους τῶν βομβαρδισμένων κυρίων τής Ρόδου, τῶν ὁποίων ἡ ἀνοικοδόμηση ἀπαγορεύθηκε χωρὶς προηγούμενη ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα.

Ἡ ἀπαρίθμηση τῶν ἀνασκαφῶν του στὴ Ρόδο δέν ἐνδιαφέρει

ἔδω· σπὴν ἀναγραφὴ τῶν δημοσιευμάτων του ἀναφέρονται λεπτομερῶς. Ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ τονιστεῖ, καὶ τὸ ὁποῖο οἱ περισσότεροὶ ἀρχαιολόγοι λησμονοῦν, εἶναι πῶς μὲ τὴ μελέτη ἄσμων ἀνασκαφῶν οἰκοπέδων, τὸν συνδυασμὸ τῶν ἀνασκαφικῶν στοιχείων, τὴν προπαιδεία του καὶ τὴ μεγάλη ὑπομονή του συνέλαβε τὸ κύριο ἐπιστημονικὸ πρόβλημα τῆς Ρόδου καὶ ἔδωσε μορφή σὲ ιδέες οἱ ὁποῖες ἐξετάζονταν ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην ἐντελῶς θεωρητικά. Τοῦτο ἔγινε γιὰτὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὰ μνημεῖα τοῦ τόπου ὅπου ἡ Ὑπηρεσία τὸν τοποθέτησε καὶ δέθηκε πνευματικά καὶ γυμνὰ μὲ τὸ νησί. Ὁ Κοντῆς ἦταν ἴσως ὁ μόνος ἀρχαιολόγος ποῦ σὲ διάστημα 12 ἐτῶν ἀπομακρύνθηκε ἐλάχιστες φορὲς ἀπὸ τὴν Ἐφορεία του καὶ πάντα γιὰ μικρὰ διαστήματα, πράγμα ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰπωθεῖ γιὰ τοὺς νεωτέρους.

Ἄνασπιλώσεις στὴ Ρόδο. Τὸ ἀνασπιλωτικὸ ἔργο του εἶναι μεγάλο καὶ πολυσχιδές. Ὁ ἴδιος σὲ μιὰ σύντομη μελέτη του (5) σὲ ἀγγλικὸ ἀρχαιολογικὸ περιοδικὸ δίνει σύντομη περιγραφή του ὡς τὸ τέλος τοῦ 1951. Τὰ κατεστραμμένα ἀπὸ τοὺς ἄλογους βομβαρδισμοὺς τῶν Ἄγγλων ἵπποτικά κτίρια ἢ ὅσα κακόπαθαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, βρῆκαν χάρη στὶς προσπάθειές του καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν συνεργατῶν του, ἰδιαίτερα τοῦ τότε Ἐπιμελητῆ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Παύλου Λαζαρίδου, τὴν ἀρχικὴ τους μορφή. Τὸ τεῖχος, ἡ Γλώσσα τῆς Ὠβέρνης, ἡ Γλώσσα τῆς Προβηγκίας, ἡ Γλώσσα τῆς Καστίλλης, οἱ πύργοι τοῦ Ἀγ. Παύλου, τοῦ Χερέδια, τῶν μύλων, τοῦ Ἀγ. Νικολάου, οἱ ἀνεμόμυλοι στὸ Μαντράκι, οἱ πύλες τοῦ Ἀγ. Παύλου, τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου (Κοσκινοῦ), τῆς Ἀγ. Αἰκατερίνης καὶ τοῦ λιμανιοῦ, κτίρια τῆς ἵπποτοκρατίας καὶ τῆς τουρκοκρατίας, σπίτια, βυζαντινὲς καὶ μεταβυζαντινὲς ἐκκλησίες, τζαμιά, λουτρά, εἶναι τὰ κυριότερα ἀπὸ τὰ μνημεῖα ποῦ φρόντισε νὰ ἀνασπιλωθοῦν μὴ ξεχνώντας βέβαια καὶ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα σπὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἀγ. Στεφάνου.

Οἱ συνεργάτες. Ὁ Κοντῆς εἶχε τὴν τύχην νὰ συνεργαστεῖ μὲ ἐξαίρετους Ἐπιμελητὲς Ἀρχαιοτήτων καὶ αὐτοὶ εἶχαν τὴν τύχην νὰ τὸν ἔχουν ὡς πρῶτο τους Προϊστάμενο. Ἀπὸ αὐτοὺς μνημονεύω μόνον ὅσους δὲν ζοῦν, τὸν Παῦλο Λαζαρίδου, τὸν κατοπιν Διευθυντὴ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου καὶ τὸν ἀξέχαστο Σεραφεῖμ Χαρι-

τωνίδη, τὸν κατόπιν Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Μυτιλήνης ποὺ ἔφυγε ἀπὸ κοντά μας τόσο νωρίς (20 Ὀκτωβρίου 1966). Σὲ ὅλους, σὲ ἄλλον περισσότερο, σὲ ἄλλον λιγότερο, ἐπέδρασε μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἐργαζόταν, τὴ διδασκαλία του πάνω στὰ μνημεῖα καὶ τὸν τρόπο τῆς διοίκησης. Σὲ ὅσους τὸν συναναστράφηκαν εἶναι γνωστὴ ἡ αὐστηρότητά του σὲ θέματα μελέτης καὶ ἐπιστημονικῆς προόδου τῶν ὑφισταμένων του, τοὺς ὁποίους θεωροῦσε παιδιὰ του. Ἐχοντας ἡ Ρόδος μιὰ θαυμάσια ἀρχαιολογικὴ βιβλιοθήκη, ἔργο τῶν Ἱταλῶν, ὑπῆρξε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ἡ ἰδεώδης Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων. Τὴ βιβλιοθήκη αὐτὴ φρόντισε νὰ πλουτίσει ἀκόμα περισσότερο ὅπως καὶ ὅλοι ὅσοι τὸν διαδέχθηκαν. Ὅταν ἔγινε Διευθυντῆς Ἀρχαιοτήτων μερίμνησε γιὰ τὴν ἴδρυση βιβλιοθηκῶν σ' ὅλες τὶς Ἐφορεῖες, πράγμα ποὺ οἱ νεώτεροι ἀγνοοῦν. Τὸ ἔργο του στὴ Δωδεκάνησο δὲν περιορίστηκε μόνον στὴ Ρόδο, ὅπου ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἀναφέρθηκαν πρέπει νὰ μνημονευθεῖ ἡ ἔκθεση τῶν ἀρχαίων στὸ μουσεῖο, τὸ νοσοκομεῖο τῶν ἵπποτῶν καὶ ἡ δημιουργία τοῦ Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης, ἀλλὰ καὶ στὰ ἄλλα νησιά, ἀνασκαφικό, ἀναστυλιωτικό καὶ μουσειακό. Ἡ ἔκθεση τοῦ Μουσείου τῆς Κῶ, ἡ ἀναστύλωση τῆς Μονῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο εἶναι ἀπὸ τὰ κυριότερα ἔργα του ποὺ χρειάστηκαν χρόνο, κόπο καὶ γνώσεις γιὰ νὰ φθάσουν σὲ πέρας.

Ἡ διοίκηση τῆς Ἐφορείας. Ἡ ἀρχαιολογικὴ εὐημερία τῆς Δωδεκανήσου δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα μόνον τῶν γενικῶν πολιτικῶν καὶ οικονομικῶν περιστάσεων, ἀλλὰ κυρίως τῆς ἐπίμονης προσπάθειάς του. Χάρη στὶς διοικητικὲς του ἰκανότητες ἡ Δωδεκάνησος ἦταν ἡ πρώτη περιοχὴ τῆς Ἑλλάδος τῆς ὁποίας τὰ μνημεῖα περιλήφθηκαν, πολὺ νωρίς, στὸ πρόγραμμα τῶν Δημοσίων Ἐπενδύσεων. Ὅσοι ἔχουν ἀσκήσει διοίκηση μεγάλων ὑπηρεσιῶν γνωρίζουν ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλο ἔργο ἡ ὑπεράσπιση μιᾶς Ὑπηρεσίας ὅταν ὑπάρχουν ἀντίπαλες ποὺ τὴν μάχονται. Πάντα ὅμως κατόρθωνε ὁ Κοντῆς νὰ ὑπάρχει ὄφελος γιὰ τὰ μνημεῖα. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐπιτεύγματά του στὸν διοικητικὸ τομέα, εἶναι τὸ ὅτι περιῆλθαν στὴ δικαιοδοσίαν καὶ τὴν κατοχὴ τῆς Ἐφορείας, ὅλα τὰ κτίρια τῆς παλαιᾶς πόλης τῆς Ρόδου ποὺ δὲν ἀνῆκαν σὲ ἰδιώτες. Στὴ Ρόδο ἡ Ὑπηρεσία, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία της, ἀπέκτησε πλήρη συνείδηση τοῦ ρόλου της καὶ τῶν δυνατοτήτων της.

Ἡ σημασία τῆς ὀρθῆς διοίκησης. Ἡ διοίκηση καὶ ἡ ὀργάνωση τῆς Ὑπηρεσίας ἦταν διαρκῆς μέριμνά του. Ὦντας πολὺ νέος, κοντὰ στὸν Γεώργιο Οἰκονόμο, Διευθυντὴ Ἀρχαιοτήτων (1933-1938), εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ γνωρίσει καλὰ τὸν τρόπο λειτουργίας τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τῶν Ἐφορειῶν καὶ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ νομικὰ καὶ νομοθετικὰ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦσαν τὰ ἀρχαῖα. Ἔργο δικό του, σύμφωνα μὲ προφορική του πληροφορία, ἦταν τὸ νομοθετικὸ διάταγμα 1030 τοῦ 1942, τὸ ὁποῖο ὅμως καταργήθηκε μὲ τὸ ἄρθρο 25 τοῦ ΝΔ 1521 τοῦ ἰδίου χρόνου. Τὸ ΝΔ 1030 ἀποτελοῦσε πλήρη ὀργανισμὸ τῆς Ὑπηρεσίας καὶ εἶναι φανερὴ ὅτι αὐτὸ ἡ προσπάθεια γιὰ ἐπιστημονικὴ ὀργάνωση μὲ τὴ γενικὴ διάρθρωση, τὴν ἵδρυση ἐδρῶν Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων, τὴν ὑποχρεωτικὴ ἐπιδημία στὴν Ἀθῆνα γιὰ μελέτη καὶ τὴ σύνταξη ἐκδόσεων πεπραγμένων τῶν Ἐφορειῶν.

Θεωροῦσε τὰ διοικητικὰ καθήκοντα τῶν Ἐφόρων ἐξ ἴσου σημαντικὰ μὲ τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ πίστευε, καὶ ἔλεγε συχνά, ὅτι μόνον ὁ καλὸς ἐπιστήμων μποροῦσε νὰ ἀσκήσει σωστὰ καὶ τὰ διοικητικὰ καθήκοντα.

Ἐφορος Ἀττικῆς. Ἡ Ὀλυμπία καὶ κυρίως ἡ Ρόδος, ὅπου μὲ τὴν ἀρχαιολογικὴ νομοθεσία τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἐπέβαλε νομοθετικὰ τὴς ἀπόψεις ποὺ εἶχε διαμορφώσει γιὰ τὴν προστασία τῶν μνημείων, τὸν προετοίμασαν γιὰ τὸ ἔργο του στὴν Ἀθῆνα. Οἱ συζητήσεις του μὲ τὸν Ἰωάννη Παπαδημητρίου, Διευθυντὴ Ἀρχαιοτήτων, στὴ Ρόδο, ὑπῆρξαν ἀποφασιστικές. Τὸ 1959 μετατίθεται στὴν Ἀθῆνα ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς, μὲ κύριο ἔργο ὅμως τὴν προετοιμασία καὶ τὴ νομοθετικὴ κατοχύρωση τοῦ μεγάλου ἄλλματος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, τῆς μεταφορᾶς τῆς ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας, στὸ Ὑπουργεῖο Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ μεταφορὰ τῆς Ὑπηρεσίας. Τὸ θεωρητικὰ ἀπλὸ ἐγχείρημα ὑπῆρξε ἐξαιρετικὰ δύσκολο γιὰτὶ συνάντησε τὴ σφοδρὴ ἀντίδραση τῶν πανεπιστημιακῶν (κυρίως Μαρινᾶτος, Κοντολέων, Ὀρλάνδος) καὶ ἐκείνων ποὺ συντάχθηκαν μαζί τους. Ὁ Κοντῆς μὲ μιὰ σειρὰ βασιλικῶν καὶ νομοθετικῶν διαταγμάτων καὶ ὑπουργικῶν ἀποφάσεων ἔφερε σὲ πέρας τὸ ἔργο τῆς μεταφορᾶς τῆς Ὑπηρεσίας

καὶ τοῦ προσωπικοῦ, τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἀρμοδιοτήτων τῶν διαφόρων Διευθύνσεων καὶ κυρίως τῆς Διεύθυνσης Ἀνασπλώσεως, ἡ ὁποία, ἀνεξάρτητη ὡς τότε (1960), γινόταν, ὅπως ἔπρεπε, ὑφιστάμενη τοῦ Προϊσταμένου τῆς Γενικῆς Διεύθυνσης Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀνασπλώσεως. Ὡς Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς εἶχα τὴν τύχη νὰ εἶμαι ὁ τελευταῖος Ἐπιμελητὴς πού εἶχε ὡς Προϊστάμενο τὸν Κοντῆ. Τὸν βοήθησα σ' ὀλόκληρο τὸ διάστημα πού χρειάστηκε γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ τὸ ἔργο τῆς μεταφορᾶς τῆς Ὑπηρεσίας καὶ ὅλα τὰ νομοθετήματα πού δημοσιεύθηκαν καὶ τὶς ἀποφάσεις πού σχετίζονταν μὲ τὴ μεταφορὰ τῆς Ὑπηρεσίας μου τὰ εἶχε ὑπαγορεύσει στὸ σπίτι του, τὰ ἀπογεύματα. Ἡ δακτυλογράφηση γινόταν σ' ἓνα δακτυλογραφεῖο τῆς ὁδοῦ Σανταρόζα, γιὰ τὸ ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τῆς Διεύθυνσης Ἀνασπλώσεως ἦσαν ἐχθρικοὶ πρὸς τὸ ἐγχείρημα. Μέχρι τινὸς οὔτε ὁ Ὑπουργὸς Γεώργιος Βογιατζῆς δὲν γνώριζε τὴ προετοιμαζόταν.

Θυμοῦμαι τὸν ἐνδουσιασμό του καὶ τὴν ἐνεργητικότητά του στὴ σύνταξη τῶν νομοθετημάτων, τὶς συζητήσεις καὶ τὶς διαπραγματεύσεις μὲ κρατικούς παράγοντες καὶ τὸ ΑΣΔΥ, τὴν πειθῶ του πρὸς τοὺς συναδέλφους του Ἐφόρους καὶ Ἐπιμελητὲς πού ξαφνικὰ βρισκόνταν σὲ νέο ὑπηρεσιακὸ περιβάλλον, ἀνώτερο ἀπὸ τὸ παλαιὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ὅπου τὰ πάντα λίμναζαν στὴν παραδοσιακὴ ἀνεπάρκειά του καὶ τὸ μέγεθος τῶν προβλημάτων του. Ἦταν, ἴσως, ἡ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ὁποία οἱ πολιτικοί, ὁ Πρωθυπουργὸς Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, ὁ Ὑπουργὸς Προεδρίας Κωνσταντῖνος Τσάτσος καὶ ὁ Ἀντιπρόεδρος Παναγιώτης Κανελλόπουλος, δέχθηκαν ἀνεπιφύλακτα τὶς εἰσηγήσεις τοῦ Ἰωάννη Παπαδημητρίου, τοῦ Χρήστου Καρούζου καὶ τοῦ Κοντῆ καὶ ἔγινε τὸ μέγα ἔργο, τῆς ἀπόσπασης τῆς Ὑπηρεσίας ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας. Σήμερα ἴσως δὲν γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ σημασία τῆς ἀλλαγῆς, παρὰ τὸ ὅτι τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας δὲν βελτιώθηκε. Τότε, διαταγὴ ἦ τηλεγράφημα τοῦ Ὑπουργοῦ Προεδρίας ἢ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντῆ, πρὸς οἰαδήποτε Ὑπηρεσία, γιὰ θέμα πού ἀφοροῦσε τὴν προστασία τῶν ἀρχαίων, γινόταν ἐκτελεστὴ χωρὶς συζήτηση. Ἀναλύοντας ὁ Κοντῆς πολὺ ἀργότερα, τὸ 1975 (29), τὴν ἀξία τῆς πολιτικῆς ἐξάρτησης τῶν μνημείων ἀπὸ ἰσχυρὸ κυβερνητικὸ παράγοντα, παραλληλίζει τὸ Ὑπουργεῖο Προεδρίας μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμικῶν Ὑποθέσεων τῆς Γαλλίας, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ Ministère d'État. Τὸ Ὑπουργ-

γειο αυτό ιδρύθηκε από τον πρώτο Υπουργό του τον André Malraux. Λέγει λοιπόν ο Κοντις: «Πώς όμως δικαιολογείται η έμμεση αυτή εξάρτηση από τον Πρόεδρο του υπουργείου, που διπύθυνε και στην πραγματικότητα ίδρυσε, μια πνευματική και πολιτική επίσης προσωπικότης του άναστήματος του André Malraux;

‘Η απάντηση που δίνεται στην άπορία αυτή είναι ενδιαφέρουσα για το θέμα γενικά της προστασίας των πολιτισμικών αγαθών. Τα αγαθά αυτά, λένε, για να προστατευθούν άποτελεσματικά, χρειάζεται να υπάγονται σε φορέα με αύξημένη δύναμη, που στην περίπτωση αυτή την εξασφαλίζει ή έμμεση έστω συσχέτιση με το πρόσωπο του Προέδρου.

Κάτι τέτοιο έγινε πραγματικά και στην ‘Ελλάδα με την υπαγωγή της ‘Αρχαιολογικής ‘Υπηρεσίας στο υπουργείο Προεδρίας της Κυβερνήσεως που εξασφάλισε περισσότερο σεβασμό των πολιτισμικών αγαθών από τις άλλες άρχες και τους ιδιώτες.

Μια τέτοια εξάρτηση και για το υπουργείο Πολιτισμού δέν δάταν άσκοπη. Θάπρεπε να λογίζεται σαν δεύτερο υπουργείο Προεδρίας».

Τά μνημεία του νεότερου έλληνισμού. “Όσοι συναναστρέφονταν τον Κοντι, γνωρίζουν την άγάπη και τη μέριμνά του για τά μνημεία του νέου έλληνισμού. Πρώτος αυτός φανέρωσε, με σύντομο δημοσίευμά του (4) τή σημασία του Ν. 1469/1950. “Εμπρακτα προστάτευσε τά νεώτερα μνημεία στη Δωδεκάνησο με την άρχαιολογική νομοθεσία που θέσπισε και με τά μέτρα προστασίας τους και συντήρησης που έλαβε. Τις άπόψεις του αυτές τις εφαρμόζει σ’ όλόκληρη την ‘Ελλάδα με το ΝΔ 4177/1961 με το όποιο περιέχεται ή άρμοδιότητα εφαρμογής του Ν. 1469 στην ‘Αρχαιολογική ‘Υπηρεσία, ή όποία στην άρχή άσκει την προστασία των νεώτερων μνημείων με τις ‘Εφορείες Κλασικών και Βυζαντινών ‘Αρχαιοτήτων. Τό 1963 ίδρύεται, με το ΒΔ 687, είδική ‘Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων με δικαιοδοσία σ’ όλόκληρη την ‘Επικράτεια. “Ας άναλογιστοϋμε τις άπαλλοτριώσεις της Πλάκας, την έπισκευή και άναστήλωση των σπιτιών της και τή νέα χρήση πολλών από αυτά. ‘Η άρχή μάλιστα έγινε από το λεγόμενο «σπίτι του Κωλέττη», όπου στεγάζεται ή ‘Εφορεία ‘Αρχαιοτήτων ‘Αττικής της όποίας είχε διατελέσει Προϊστάμενος.

Μόλις τά νεώτερα μνημεία περιήλθαν στην άρμοδιότητα της

Ἐπιχειρησιακῆς Ἐπιχειρησιακῆς ἄρχισε καὶ ἡ νομικὴ προστασία τους μὲ τὴν κήρυξη τῶν σημαντικότερων ὡς προστατευόμενων ἀπὸ τὸν ἀρχαιολογικὸ νόμο· ἡ Μυτιλήνη εἶναι ἓνα παράδειγμα ὅπως καὶ ἡ γειτονικὴ Χίος, οἱ Κυκλάδες, ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία.

Ἡ προστασία τῶν νεώτερων μνημείων, δημιούργησε σιγὰ σιγὰ κλίμα ἀντιπάθειας καὶ σφοδρῆς ἀντίδρασης πρὸς τὴν Ἐπιχειρησιακὴ, κυρίως ἐκ μέρους τῶν τεχνικῶν, ἀρχιτεκτόνων, μηχανικῶν καὶ ἐργολάβων, οἱ ὅποιοι ἐμποδίζονταν στὴν ἐφαρμογὴ τῶν σχεδίων τους, τῆς κατεδάφισης τῶν παλαιῶν σπιτιῶν καὶ τῆς κερδοφόρας χρήσης τοῦ χώρου ποὺ ἐλευθερωνόταν. Μὲ τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν μερικὸι εὐαίσθητοι ἄνθρωποι, μπρὸς στὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς ποὺ συντελέστηκε ἀνακάλυψαν ξαφνικὰ πὼς ἡ νεώτερη ἀρχιτεκτονικὴ παράδοσή μας εἶχε στερπηθεῖ τὰ καλύτερα δημιουργήματά της.

Ὁ χρόνος ποὺ ἔμεινε στὴν Ἐπιχειρησιακὴ ὁ Κοντιῆς ὑπῆρξε ἐλάχιστος καὶ δὲν πρόλαβε νὰ ρυθμίσει τὰ πράγματα ἔτσι ὥστε νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ καταστροφὴ, κατὰ τὴ διάρκειά της ἑπταετίας, τῶν χιλιάδων σπιτιῶν καὶ μνημειακῶν συγκροτημάτων ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν ἀστικὴν παράδοση τῆς ἀρχιτεκτονικῆς στὴν Ἑλλάδα, ἀρχιτεκτονικῆς ποὺ σήμερα τὴν ἀναπολοῦν μὲ νοσταλγία ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πλοῦτισαν μὲ τὴ φθορά της.

Ἦδη τὸ 1964, πρὶν ἡ καταστροφὴ τῶν νεώτερων μνημείων γίνεαι ὀλοκληρωτικὴ, μὲ τρία ἄρθρα του σὲ ἐφημερίδα (19) ἀνέλυσε τὴ στάση τῶν νέων Ἑλλήνων ἀπέναντι σ' αὐτά, στάση πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ. Πολὺ ἐπίκαιρα καὶ γιὰ σήμερα, ὑπενθύμησε τὸ σονέτο τοῦ Μαβίλην *Πόρτα Ριάλα*, ποὺ ὁ ποιητὴς σύνθεσε γιὰ νὰ κακίσει τὴν καταστροφὴ, ἀπὸ τὸν Δῆμο Κερκύρας τὸ 1895, τῆς βενετσιάνικης Porta Reale.

Καὶ σένα, ἀντρείας σύμβολο, σκουτάρι
τῆς Λευτεριάς, σ' ἐγκρέμισαν οἱ σκλάβοι
κ' οἱ ἀδύνατοι, σ' ἐφάγαν οἱ ἐργολάβοι,
σὰν τὰ σκουλίκια τὸ νεκρὸ λιοντάρι.

Κατὰ τὸν Κοντιῆ «ἡ ὠριμότητα ποὺ χρειάζεται γιὰ ν' ἀτενίσῃ ἓνα ἔθνος δίκαια καὶ σωστὰ τὴν ἱστορία του καὶ νὰ πάρῃ ἀνάλογη θέση ἀπέναντι σὰ μνημεῖα της ἔρχεται δύσκολα καὶ ἀργά· ὅταν μάλιστα ἀλλεπάλληλες περιπέτειες καθυστεροῦν τὴν κανονικὴ ἀνάπτυξή του».

Ἡ διδακτικὴ του τάση. Στὶς ἀναμνήσεις μου ἡ δριπεΐα του ὡς Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς, ὡς Διευθυντὴ Ἀρχαιοτήτων καὶ ὡς Γενικοῦ Διευθυντὴ ταυτίζονται. Ὡς Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἀττικῆς τὸν βοηθοῦσα στὴ διοίκηση τῆς Ἐφορείας καὶ κατόπιν στὶς ἐμπιστευτικῆς φύσης ἐνέργειές του, κυρίως τῆς νομικῆς καὶ νομοθετικῆς φύσης. Παρ' ὄλη τὴν ἔνταση καὶ τὸ βάρος τῆς ἐργασίας του ἀπαραίτητη ἦταν ἡ σχεδὸν καθημερινὴ ἐκδρομὴ, μετὰ τὴ λήξη τῆς ὑπηρεσίας, σὲ κάποιον ἀρχαιολογικὸ κῶρο τῆς Ἀττικῆς, κυρίως στὸ Σούνιο, στὸ Ἀμφιάρειο, στὸν Ραμνοῦντα. Ὡρες πολλῆς, ὡς τὸ σκοτείνιασμα, μέναμε στὰ ἀρχαῖα ἐρείπια συζητώντας τὰ προβλήματα τοῦ κάθε τόπου, προβλήματα τῶν ὁποίων δὲν ὑπόπτευες τὴν ὑπαρξὴ πρὶν τὰ ἀποκαλύγει. Βλέποντας τὰ πράγματα ἐκ τῶν ὑπέρων διαπιστώνω τὴν προσπάθειά του νὰ στρέψει τοὺς νεώτερους στὸν ὀρθὸ τρόπο σκέψης γιὰ τὰ μνημεῖα, νὰ τοὺς κεντρίσει γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων ποὺ περίμεναν τὴ λύση τους. Οἱ ἐργασίες ποὺ ἔγιναν τὸ 1960 στὸν Ραμνοῦντα μὲ τὶς ὁδηγίες του, καθόρισαν τὸν τρόπο ἐργασίας μου στὸν ἴδιο τόπο 15 χρόνια ἀργότερα, ὅταν ὡς Ἐφορος Ἀττικῆς ἀποφάσισα νὰ συμπληρώσω ὅ,τι εἶχα ἀρχίσει μαζί του. Βαριὰ ἄρρωστος τὸν Ἰούνιο τοῦ 1975, πρὶν ἀποχωρήσει ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία, ἦλθε γιὰ τελευταία φορὰ στὸ ἱερὸ τῆς Νέμεσης. Ζήτησε νὰ προχωρήσει τὸ αὐτοκίνητο μέσα στὸν περριφραγμένο κῶρο, ὅσο ἦταν δυνατόν, γιὰτὶ μὲ δυσκολία περπατοῦσε.

Φαινομενικὰ αὐστηρὸς νοιαζόταν γιὰ ἓνα πράγμα κυρίως, τὴν ἐπιστημονικὴ προκοπὴ τῶν νεωτέρων καὶ τοῦτο δημιουργοῦσε ἀπέναντί του ἀντίδραση πολλῆς φορῆς, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὸ ὄνειρό του· μιᾶς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας μὲ ἐπιστημονικὴ ὀργάνωση καὶ ἦθος.

Ἡ Σχολὴ τῆς Ρώμης. Μέρος αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ὀργάνωσης ἦταν καὶ ἡ πραγματοποίηση τοῦ ἄλλου του ὄνειρου, τῆς δημιουργίας ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς στὴ Ρώμη. Τὸ ταξίδι του στὴν Ἰταλία τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1962 μὲ τὸν Χρῆστο καὶ τὴν Σέμνη Καρούζου, αὐτὸν τὸν σκοπὸ εἶχε, τὴν εὔρεση κατάλληλου κυρίου γιὰ τὴ στέγασή της. Οἱ διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Ἰταλικὴ Κυβέρνηση εἶχαν προχωρήσει καί, ἂν δὲν μεσολαβοῦσαν οἱ πολιτικὲς ἀνωμαλίες τῆς περιόδου 1967-1974, τὸ ἔργο δὲ εἶχε πραγματο-

ποιηδεί. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπιαετίας θεωροῦσε ὡς ἐκπλήρωση τῶν ἐπιδιώξεων του τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἑπιμετρία, μετὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς νομιμότητας, ὡς Διευθυντὴ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς τῆς Ρώμης, πού ἤλπιζε πὼς θὰ ἰδρυόταν. Ἀναμετρώντας τὸ ἔργο τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Βενετίας καταλαβαίνουμε τὴ σημασία τῆς Σχολῆς τῆς Ρώμης καὶ τῆς τόλμης τῆς ιδέας του.

Γενικὸς Διευθυντής. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἰωάννη Παπαδημητρίου (11 Ἀπριλίου 1963), ὁ Κοντῆς ἀνέλαθε ὡς Ἀναπληρωτὴς τὰ καθήκοντα τοῦ Προϊσταμένου τῆς Ἑπιμετρίας μέσα σὲ κλίμα πού δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ χαρακτηρίσει ὡς εὐνοϊκό. Οἱ πανεπιστημιακοὶ δὲν ἐγκατέλειπαν τὴν ιδέα τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς Ἑπιμετρίας στὸ Ἑπιμετριο τῆς Παιδείας καὶ συχνὰ δημοσιεύματα στὶς ἐφημερίδες ἔδειχναν πὼς ἡ προσπάθειά τους συνεχιζόταν. Παρὰ τὸ ὅτι τὸν βαθμὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τὸν πῆρε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1965 ἄσκησε τὴ διοίκηση τὰ δύομισι χρόνια πού μεσολάβησαν (1963-1965) χωρὶς νὰ ἀποδαρυνθεῖ. Κατόρθωσε νὰ διατηρήσει τὴν Ἑπιμετρία στὴ σωστὴ πορεία παρὰ τὸν μεγάλου κλυδωνισμὸ πού δοκίμασε ἐξ αἰτίας τῆς ὑπόθεσης τῆς κλοπῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἀνασπιλώσεων πού ἔφερε τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα στὸ προσκόνιο καὶ τὰ ἔκαμε θέμα συζητήσεων στὶς σπῆλες ὄλων τῶν ἐλληνικῶν ἐντύπων κατὰ τὸ 1964-65.

Ἐχω διηγηθεῖ τὴν ἱστορία τῶν χρόνων 1963-1967. Τὰ λίγα αὐτὰ χρόνια πέρασαν μέσα στὴν ἀνωμαλία καὶ τὴν ταραχή. Μετὰ τὸν φόνο τοῦ Γρηγορίου Λαμπράκη ἀκολούθησαν πολιτικὰ γεγονότα πού κατέληξαν στὴν 21 Ἀπριλίου. Κυβερνήσεις τοῦ Κέντρου, ἀποστασία, δικτατορία. Ἐπρεπε νὰ μάχεται κατὰ τῶν καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς, οἱ ὅποιοι ἔβλεπαν τὴν περίοδο τῆς πολιτικῆς ἀνωμαλίας ὡς τὴν κατάλληλη ἐποχὴ γιὰ τὴν ἐπάνοδό τους στὴν Ἑπιμετρία. Δεχόταν πιέσεις ἀπὸ παντοῦ, πού προέρχονταν ἀκόμη καὶ μέσα ἀπὸ τὴν Ἑπιμετρία, γιὰ τὴν εὐνοϊκὴ μεταχείριση ὀρισμένων, εὐτυχῶς λίγων, Ἐπιμετριοτῶν, πιέσεις πού προέρχονταν ἀπὸ παντοδύναμα στελέχη τῶν κυβερνήσεων, γνωστὰ γιὰ τὴ φραυλότητά τους.

Ἡ νέος ἀρχαιολογικὸς νόμος. Ἐνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς του ἦταν ἡ γύψιση νέου ἀρχαιολογικοῦ νόμου. Μέσα σ' ὅλες τὶς ἀσכולίες του κατορθώνει νὰ τὸν συντάξει καὶ νὰ τὸν ὑποβάλει στὴ Βουλὴ,

όπου έως την άνοιξη του 1963 είχε ύποστει την τελική έπεξεργασία από τη Νομοπαρασκευαστική Έπιτροπή. Οι πολιτικές άνωμαλίες που άρχισαν την ίδια χρονιά με έπιστέγασμα τη δικτατορία του 1967 προκάλεσαν τὸ ναυάγιο τῆς μεγάλης αὐτῆς προσπάθειάς του. Τὸν Μάιο του 1975 συγκροτήθηκε (άπόφ. 23707/28-5-1975) ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν Κωνσταντῖνο Τρυπάνη ὁμάδα ἐργασίας με σκοπὸ τὴν ἐκ νέου ἐπεξεργασία τοῦ σχεδίου νόμου τοῦ Κοντῆ, σὴν ὁποία μετεῖχε καὶ ἐκεῖνος. Παρὰ τὸν ζῆλο τῆς ὁμάδας ἢ προσπάθεια δὲν ἀπέδωσε οὔτε ὅσο ζοῦσε, οὔτε ἀργότερα, ἴσως γὰρ τὸ καλὸ τῶν ἀρχαίων, ἀφοῦ πολλοὶ προσπάθησαν νὰ ὑποτάξουν τὸ κείμενό του σὲς προσωπικὲς τους ἐπιδιώξεις.

Σήμερα, 34 χρόνια μετὰ τὴ σύνταξη τοῦ νομοσχεδίου ἀπὸ τὸν Κοντῆ, ὁ νέος ἀρχαιολογικὸς νόμος δὲν ἔχει γνησιεῖ. Γιὰ τὴν τελευταία του ἐπεξεργασία συστήθηκε ἐπιτροπὴ ἀπὸ δεκάδες ἐδικῶν καὶ ἀνειδικεύτων. Ἐλάχιστοι, ἴσως κανεῖς, ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς εἶχαν ποτὲ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, δηλαδὴ ἐκεῖνου ποὺ εἶχε ἐφαρμόσει τὲς διατάξεις τοῦ 5351 καὶ θὰ ἐφάρμοζε τὲς διατάξεις καὶ τοῦ νέου νόμου. Ὁ Κοντῆς εἶχε νομικὴ κατάρτιση καὶ τὸ νομοσχέδιο τὸ συνέταξε μόνος του, ἔχοντας ὑπ' ὄψη τὴ νομολογία καὶ τὲς ἀδυναμίες τοῦ 5351, ποὺ φαίνονται μόνον κατὰ τὴν ἐφαρμογή του, στὰ δικαστήρια καὶ σὲς σχέσεις τῆς Ὑπηρεσίας με τὲς ἄλλες (Ὑπουργεῖα Βιομηχανίας, Γεωργίας, Δημοσίων Ἔργων).

Γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πράγματος μνημονεύω, πὼς τὴν ὁμάδα ἐργασίας ποὺ συγκρότησε ὁ Τρυπάνης, ἀποτελοῦσαν ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου καὶ οἱ ἐξῆς: Ἰωάννης Κοντῆς, Γεώργιος Μυλωνᾶς, Παῦλος Μυλωνᾶς, Χαράλαμπος Μπούρας, Ἐμμανουὴλ Χατζηδάκης, Δημήτριος Λαζαρίδης, Στυλιανὸς Ἀλεξίου, Γεώργιος Δοντᾶς, Νικόλαος Γιαλούρης, Κάντω Φατούρου, Βασίλειος Πετράκος. Πλὴν τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως καὶ τῶν δύο ὁμῶνυμων καθηγητῶν, οἱ λοιποὶ ὡς Ἐφοροὶ ἢ ὡς Διευθυντὲς τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας, εἶχαν ἐφαρμόσει ἐπὶ ἔτη τὸν ἀρχαιολογικὸ νόμο καὶ γνώριζαν τὲς ἀδυναμίες του.

Ὁργανισμὸς τῆς Ὑπηρεσίας. Ἡ περίοδος τῆς ἀποστασίας δὲν ἦταν ἀπὸ τὲς εὐτυχέστερες. Παρὰ τὲς ἀντιξοότητες καὶ τὲς πολιτικὲς πιέσεις κατορθώνει νὰ δημοσιευθεῖ τὸ ΝΔ 4543/1966 «περὶ διατάξεων τινῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Ἀρχαιοτή-

των καὶ Ἀνασπλώσεως καὶ τὸ Ταμεῖον Ἀρχαιολογικῶν Πόρων καὶ Ἀπαλλοτριώσεων», νομοθέτημα πού ἔδινε νέα διάρθρωση στὴν Ὑπηρεσία καὶ ἐπιβεβαίωσε ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴν ἐπιθυμία του γιὰ τὸν ἐπιστημονικὸ χαρακτῆρα τῆς Ὑπηρεσίας. Μὲ τὴ λαίλαπα τῶν τελευταίων χρόνων, ὅπου ἐνῶ κηρύσσεται ἡ λατρεία τῆς ἀξιοκρατίας σθβήνονται μὲ ἐπιμέλεια ὅλοι οἱ ἐπιστημονικοὶ στόχοι, καὶ μάλιστα μὲ ἀγαλλίαση, εἶναι φανερό γιὰ τὸ Κοντῆς λησμονήθηκε ἀπὸ τοὺς νεώτερους ὁμοτέχνους του· τὸ ἔργο του, τὰ νομοθετήματά του, ἀπέβλεπαν σὲ ἀντίθετα πράγματα ἀπὸ ἐκεῖνα πού πιστεύουν οἱ σημερινοί.

Στὸν Κοντῆ ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς μετατροπῆς τῆς παλαιᾶς ΥΔΑΠ (Ὑπηρεσία Διαχειρίσεως Ἀρχαιολογικῶν Πόρων) σὸ ἀκμαῖο οἰκονομικὰ ἴδρυμα τοῦ ΤΑΠΑ (Ταμεῖο Ἀρχαιολογικῶν Πόρων καὶ Ἀπαλλοτριώσεων). Ἔως ὅτου μάλιστα πάρει τὴν ὀριστικὴ διοικητικὴ του μορφή, ἀσκοῦσε τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Ταμεῖου. Εἶναι χαρακτηριστικὸ πὼς οἱ πόροι τοῦ Ταμεῖου αὐτοῦ ἦσαν αὐστηρὰ προορισμένοι γιὰ τὴν πληρωμὴ ἀπαλλοτριώσεων, περιφράξεων καὶ ὀργάνωση μουσείων καὶ βιβλιοθηκῶν. Σήμερα ἔχει ξεφύγει ἀπὸ τὸν προορισμὸ του καὶ οἱ κόποι τῶν μελῶν τῆς Ὑπηρεσίας χρησιμεύουν γιὰ πράγματα πού δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὰ μνημεῖα.

Γενικὸς Ἔφορος - διαθεσιμότητα. Τὸ 1965 ἔγινε Γενικὸς Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ Προϊστάμενος τῆς Ὑπηρεσίας Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀνασπλώσεως. Τὰ καθήκοντα τῆς θέσης αὐτῆς τὰ ἀσκοῦσε οὐσιαστικὰ ὡς Ἀναπληρωτῆς τοῦ Γενικοῦ Διευθυντῆ ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννη Παπαδημητρίου (11 Ἀπριλίου 1963).

Τὸ καδεστὸς τῆς 21 Ἀπριλίου 1967 δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἀφήσει τὸν Κοντῆ στὴ θέση του. Μὲ τὴν ἀρ. 4335/4-7-1967 Κοινὴ Ἀπόφαση τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Προεδρίας (ΦΕΚ 280 τ. Γ' /5-7-67) τέθηκε σὲ ἐξάμηνη διαθεσιμότητα. Ἡ ἀπόφαση σπρίχθηκε στὸν ΑΝ 4/1967 «Περὶ ἀποκαταστάσεως εὐρυθμίας εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν καὶ Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, Ὁργανισμῶν κ.λ.π.», «ὡς καὶ εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ Προϊστάμενος τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀνασπλώσεως, Γενικὸς Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων, ἐπὶ βαθμῶ 1φ Ἰωάννης Κοντῆς δὲν ἐπιδεικνύει τὸ ἀνάλογον πνεῦμα

συνεργασίας διὰ τὴν ἀπρόσκοπον ἐκτέλεσιν τῶν ἀνατεθέντων εἰς αὐτὸν καθηκόντων, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου παρακωλύεται σοβαρῶς ἡ νύξημένη ἀπόδοσις ἔργου εἰς τὸν σοβαρὸν τομέα τῆς ὑπηρεσίας του...».

Ἦδη πρὶν τεθεῖ σὲ διαδεσιμότητα τοῦ εἶχαν γίνεαι βολιδοσκοπίαι ἀπὸ τὸν Μαρινᾶτο γιὰ νὰ παραμείνει στὴ θέση του, ἐφ' ὅσον δεχόταν ἀλλαγὴς στὴ διάρθρωση τοῦ Κλάδου. Ὁ Μαρινᾶτος δὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ κατατρίβεται μὲ τὰ καθημερινὰ ζητήματα τῆς Ὑπηρεσίας. Ἦθελε, παλαιό του ὄνειρο, τὸν τίτλο τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητῆ, ὁ ὁποῖος θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ τὴν διευθύνει χωρὶς νὰ τὸν ἀπασχολεῖ ὑπερβολικά. Ὁ Κονιῆς, γνωρίζοντας καλὰ τὸν Μαρινᾶτο καὶ τὴ νοοτροπία του καὶ πιστεύοντας ὅτι ἀντιπροσώπευε τὸν ἀρχαιολογικὸ κλάδο καὶ τὴ νομιμότητα, ἀρνῆθηκε.

Δύο καθηγητὲς τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἓνας τῆς κλασικῆς φιλολογίας ἦσαν τὰ πρόσωπα ποὺ πρωτοστάτησαν στὴν ἀλλαγὴ τῶν πραγμάτων τῆς Ὑπηρεσίας. Καταργήθηκε τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο ποὺ εἶχε νομοθετήσει ὁ Κονιῆς, καταργήθηκε ἡ θέση τοῦ Γενικοῦ Διευθυντῆ, ἰδρύθηκε νέα, τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητῆ Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀνασπιλώσεως καὶ αὐτομάτως ὁ νόμιμος Προϊστάμενος τῆς Ὑπηρεσίας βρέθηκε χωρὶς θέση.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν πρώτων μηνῶν τῆς δικτατορίας, γνωρίζοντας τὶς διαθέσεις τοῦ καθεστῶτος ἀπέναντί του, δὲν ἐγκατέλειπε τὴν θέση του οὔτε ἀποδαρύνθηκε. Ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντά του καὶ νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἐπιστημονικά του ἐνδιαφέροντα παρὰ τὸ ὅτι οἱ καιροσκόποι ποὺ συνωδοῦνταν στὸν προδᾶλαμο τοῦ γραφείου του τὸν ἐγκατέλειπαν ἀπὸ φόβο μῆπως ἐκτεδοῦν στοὺς νέους ἀφέντες. Στὴν περίοδο αὐτὴ συντάσσει καὶ ἐπεξεργάζεται τὴν καλύτερη μελέτη τοῦ *Ἄρτεμις Βραυρωνία*. Ἡ διαδεσιμότητα ἐκτάθηκε σ' ὀλόκληρη τὴ διάρκεια τῆς ἐπταετίας, μὲ συνεχεῖς ἀνανεώσεις.

Ἐπάνοδος στὴν Ὑπηρεσία. Λίγους μῆνες μετὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς νομιμότητας ἐπανῆλθε στὴν παλαιὰ του θέση ὡς Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀνασπιλώσεως. Ἀστεειυόμενος ἔλεγε γιὰ τὴ μετονομασία τῆς θέσεώς του, πὼς τοῦ εἶχαν βάγει τὸ κλεμμένο ἄλογο. Τώρα ξαναγυρίζοντας, στὶς 7 Ἰανουαρίου 1975 τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του, στὴν κορυφῆ τῆς Ὑπηρεσίας ξανάβρι-

σκε τὸ χαμένο ἄλογο θαμμένο ὄμως. Ἐπειτα ἀπὸ ἕξι μῆνες, μὲ τὴ συμπλήρωση τοῦ ὀρίου ἡλικίας, ἀποχώρησε. Λίγους μῆνες ἀργότερα, στὶς 2 Σεπτεμβρίου 1975 κατὰ τὴ διάρκεια ἐγχείρησης στοῦ Λονδίνο ἀνακοπὴ τῆς καρδιάς ἔβαλε τέρμα σὲ μιὰ ζωὴ ἀφιερωμένη στὴ διάσωση καὶ τὴ μελέτη τῶν ἐλληνικῶν μνημείων.

Τὸ νέο πνεῦμα ποῦ ἐπικρατοῦσε στὴν κρατικὴ Διοίκηση καὶ τὸ κακὸ ποῦ τὸν βασάνιζε, ποῦ τὸ ἤξερε μόνον αὐτός, τοῦ δημιουργοῦσαν κάποια ἀδυσμῖα ποῦ τὴν ἔκρυβε μὲ τέχνη. «Δὲν ἔχει τὴν ἴδια γλύκα ἢ Ἑπιμενίδης» μοῦ εἶπε μιὰ μέρα, λόγια στὰ ὁποῖα δὲν ἔδωσα τότε τὴ σημασία ποῦ ἔπρεπε, καθὼς πίστευα πὼς τὰ πράγματα θὰ συνέχιζαν τὸν δρόμο ποῦ εἶχε διακοπεῖ βίαια τὸ 1967.

Μὲ τὴν ἐπιβεβαίωση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, κατὰ τὸ 1974, τὰ πράγματα δὲν ἐπανῆλθαν στὴν πρὸ τοῦ 1967 κατάσταση, ἴσως δὲν ἦταν πλέον δυνατόν, ἀλλὰ οὔτε ἔγινε προσπάθεια ὀρθῆς ὁργάνωσης τῆς Ἑπιμενίδους. Τὰ κυβερνητικὰ πρόσωπα ἦσαν νέα, ὀλόκληρη σειρὰ νέων παρισυνῶν πολιτικῶν οἱ ὁποῖοι θεώρησαν τὶς Ἑπιμενίδους ὡς φέουδα κατακτημένα. Ἔως τὸ 1974, ὄντας ἡ κρατικὴ μηχανὴ στὰ χέρια μιᾶς παράταξης, οἱ κυβερνητικοὶ εἶχαν ἐμπιστοσύνη στοὺς Διευθυντὲς καὶ τοὺς Γενικοὺς Διευθυντὲς, οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦσαν οὐσιαστικὰ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσία. Ἡ μεταβολὴ λοιπὸν τοῦ 1974 ἔφερε στοῦ Ἑπιμενίδου νέα πρόσωπα τὰ ὁποῖα βρέθηκαν μέσα στὸ περιβάλλον τῶν ἐκ περιουλλογῆς ὑπαλλήλων ποῦ ἀπάρτιζαν τὴν Κεντρικὴν Ἑπιμενίδου τοῦ Ἑπιμενίδου Πολιτισμοῦ, κάτι ποῦ τόνισε ὁ Κονιτῆς: «Τὸ ἀνθρώπινο ὑλικὸ τοῦ νέου ὑπιμενίδου δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ καλύτερο. Κατὰ κανόνα στὰ νέα ὑπιμενίδου τοποθετοῦνται ὅσοι δὲν εἶναι ἐπιτυχητοὶ στὰ παλαιά». Τὸ Ἑπιμενίδου Πολιτισμοῦ ἔβριθε ἀπὸ τέτοιους ὑπαλλήλους οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν ὡς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, Σύμβουλοι ἐξ ἀπορρήτων καὶ Γενικοὶ Γραμματεῖς ἀργότερα, μὲ ἰδιαίτερη ἐπίδοση πρόσφατα, σὲ πράξεις ἐναντίον τῶν ἀρχαίων. Οἱ ἐπεμβάσεις σὲ ζητήματα καθαρῶς διοικητικὰ καὶ ἐφαρμογῆς τῶν νόμων ἔγιναν περισσότερες καὶ ἐντονότερες. Ἡ μορφή τῆς διοίκησης ἄλλαξε ἐντελῶς τὸ 1982 μὲ τὸν νόμο 1232, μὲ τὸν ὁποῖο καταργήθηκε ὁ βαθμὸς καὶ ἡ θέσις τοῦ Γενικοῦ Διευθυντῆ στοῦ Δημόσιου. Τὶς ἀρμοδιότητες τοῦ Γενικοῦ Ἑπιμενίδου (ὁ γευδοτίτλος παρέμεινε) ὁ ὁποῖος ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς Γενικοὺς Ἑπιμενίδου, ἀσκοῦσε πλέον ὁ Ἑπιμενίδου μὲ ὅλες τὶς

δυσμενείς συνέπειες που έχει αυτό. Τα άρχαία και τα μέλη του Κλάδου έχασαν τον συνήγορό τους, που είχαν από το 1834.

Με μιὰ σειρά άρθρων (28-31) στην *Καθημερινή* από τον Δεκέμβριο του 1974 ως τις αρχές Αυγούστου του 1975, έδωσε πολύτιμες συμβουλές για την προστασία των μνημείων, συμβουλές που οι νέοι κύριοι των πολιτικών πραγμάτων αγνόησαν. "Ως την τελευταία στιγμή νοιαζόταν για την Ύπηρεσία και την προκοπή της.

Στη σύντομη σκιαγραφία του δεν ασχολούμαι με την πνευματική δραστηριότητα των έφηβικών και των νεανικών χρόνων. Ώντας μακριά από τη Μυτιλήνη δεν έχω τη δυνατότητα να έρευνήσω τις τοπικές έφημερίδες και τα περιοδικά. 'Από τον ίδιο γνωρίζω πώς είχε δημοσιεύσει ποιήματα και από πληροφορία του Γ. Βαλέτα πώς ήταν συνεκδότης, μαζί του, του περιοδικού *Λεσβιακές Σελίδες* (1925-1926). 'Ασχολήθηκε επίσης με τους κώδικες της Μητρόπολης Μυτιλήνης και τα σχετικά μελετήματά του τα δημοσίευσε στον *Ταχυδρόμο* του νησιού.

Το έπιστημονικό του έργο. Διατρέχοντας τον κατάλογο των δημοσιευμάτων που παραθέτω στο τέλος (σ. 68 κέ.), πιθανώς να παραξενευτεί κανείς για τον σχετικά μικρό αριθμό των μελετών του. Είμαι κάτι που έκαμε έντύπωση και σε μένα σε παλαιότερα χρόνια. Τώρα βλέπω πώς πρέπει να τον εύγνωμονούμε για τα λίγα κείμενά του, υποδείγματα έπιστημονικού τρόπου σκέψης. Δεν είναι δύσκολο σ' έναν αρχαιολόγο, τον όποιο καταπνίγει το νέο ύλικό σ' όποιο μέρος της Ελλάδος κι αν βρίσκεται, να παρουσιάζει άφθονα δημοσιεύματα. Τουτό μάλιστα γίνεται. Βλέπουμε πλήθος άσημαντων και άχρηστων δημοσιεύσεων, που δίνουν την γευδαίσθηση έπιστημονικής δημιουργίας χωρίς να προσθέτουν τίποτε στη γνώση μας ούτε να μας δίνουν νέες απόψεις για τα πράγματα και τα ζητήματα της έπιστήμης.

'Ο Κοντής ξεκίνησε με έπιγραφικές δημοσιεύσεις (1, 2) και αυτό δεν είναι χωρίς σημασία. 'Ο έπιγραφικός είναι στους αρχαιολόγους ό κατ' έξοχήν αρχαιογνώστης. 'Η δεύτερη μάλιστα μελέτη του συνδυάζεται με την άρχαία αρχιτεκτονική. Με τη δημοσίευση του μικρού αίολικού κιονοκράνου της Έρεσοϋ (3) έγκαινιάζει τη σπουδή μιās σειράς μνημείων που θα τον άπασχολεί ως το τέλος.

Ἡ ὑπηρεσία του στὴ Ρόδο τοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ μελετήσει συνθετικὰ τὰ ἀρχαῖα λείψανα τῆς πόλης, νὰ συνδυάσει παλαιὰ καὶ νέα ἀρχιτεκτονικὰ εὐρήματα καὶ νὰ διατυπώσει τὸ 1954 μὲ τὸ μικρὸ του βιβλίον *Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ρυμοτομίας τῆ Ρόδου* τὴ γνώμη του πὼς ἡ Ρόδος ἦταν ἵπποδάμεια πόλις. Ἡ πρώτη του αὐτὴ γιὰ τὸ θέμα μελέτη ἀκολουθήθηκε ἀπὸ ἄλλες σχετικὲς (9, 10, 11) μὲ ἐπιστέγασμα αὐτὴν γιὰ τὸ πολεοδομικὸ σχέδιον τῆς Ρόδου (13). Λίγο ἀργότερα δημοσιεύθηκε ἄλλη σημαντικὴ σχετικὴ μελέτη του γιὰ τὰ ἀρχαῖα τεῖχη τῆς Ρόδου, στὴν ὁποία, συνδυάζοντας τὴν τοπογραφία, τὴν ἱστορία, τὰ ἀρχαῖα λείψανα, τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τὶς φιλολογικὲς πηγές, φωτίζει τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ ἐρμηνεύει τὶς σχετικὲς ἀρχαῖες πηγές.

Κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας του στὴ Ρόδο συνέταξε τὴ διδακτορικὴ του διατριβὴν *Τὸ ἱερὸν τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τὸν Δ΄ π.Χ. αἰῶνα* (12), γιὰ τὴν ὁποία ἐγίνε ἤδη λόγος. Ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸ ἱερὸ δὲν ἐμπόδισε τὰ ἐνδιαφέροντά του γι' αὐτὸ νὰ εἶναι ἔντονα καὶ καρποφόρα καὶ τὴ γνώση πού ἀποκόμιζε ἀπὸ τὴ μελέτη του νὰ τὴ μεταδίδει στοὺς νεωτέρους. Ἐργαζόταν τὰ ἀπογεύματα στὴ βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν μιμοῦνται καὶ οἱ Ἐπιμελητές. Τὸν στενοχωροῦσε ὅταν κάποιος παρέβαινε τὸν κανόνα.

Μία ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες του ἦταν ἡ σύνταξιν βιβλίου γιὰ τὰ ἱερὰ τῆς Ἀττικῆς. Τὸ ἱερὸ τῆς Βραυρωνῶνος, μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα ἐξ αἰτίας τῆς ἐκδουρασίης τοῦ ἐκεῖ Μουσείου πού φρόντισε νὰ γίνῃ λίγο πρὶν τὴ δικτατορία, ἦταν τὸ θέμα τῆς καλύτερῆς του μελέτης *Ἀρτεμις Βραυρωνία*. Καὶ πάλι συνδυάζοντας τὶς φιλολογικὲς πηγές, τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν, διατυπώνει ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα γιὰ τὸ ἱερὸ, τὴν ὑπόστασιν καὶ τὶς ιδιότητες τῆς Ἀρτέμιδος πού λατρευόταν ἐκεῖ, συμπεράσματα τὰ ὁποῖα, παρὰ τὶς διαφωνίας πού διατυπώνονται κατὰ καιροὺς, ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι τὰ μόνον σταθερὰ γιὰ τὴ μελέτη τοῦ ἀττικοῦ ἱεροῦ. Τὴ μέθοδον αὐτὴν πού μεταχειρίστηκε γιὰ τὴ μελέτη τῆς Ὀλυμπίας, τῆς Κῶ καὶ τῆς Βραυρωνῶνος, μεταχειριζόταν σὶς συζητήσεις, αὐτὲς πού κάναμε στὰ ἐρείπια τοῦ Ἀμφιαρείου καὶ τοῦ Ραμνοῦντος.

Τὸ ἱερὸ τῆς Νεμέσεως τράβηξε τὴν προσοχὴν του εὐθύς ὡς ἀνέλαβε τὴν Ἐφορείαν Ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς. Μὲ τὶς ὁδηγίας του ἄρχισε ἐκεῖ μακρόπρονον ἐπιστημονικὴ ἐργασία πάνω σὲ ἀρχεὺς ἀδια-

νότες στο παρελθόν, οι οποίες εφαρμόστηκαν κατόπιν στην αναστήλωση της στοάς της Βραυρώνος. 'Ασυναίδητες επιδράσεις του Κοντιή δίνουν στις ελληνικές αναστηλώσεις, στις οποίες κυριαρχούσαν οι απόψεις του 'Αναστασίου 'Ορλάνδου, νέες κατευθύνσεις που σήμερα εκφράζονται στα μεγάλα έργα της συντήρησης των μνημείων. 'Υπάρχει στα πράγματα της ελληνικής αρχαιολογίας της τελευταίας τριακονταετίας μουσική αλληλουχία όπου ο ρόλος του Κοντιή υπήρξε αποφασιστικός. Συγκρίνοντας την επίδρασή του κατά τη διάρκεια της σύντομης θητείας του στην Κεντρική 'Υπηρεσία (1960-1967), άπορείς με τη σειρότητα που άκολούθησε και που μιάν εξέγηση έχει: την έλλειψη αγάπης για τα πράγματα, όπως ο ίδιος χαρακτήριζε τα άρχαία, και την έλλειψη επιστημονικού πνεύματος. Σε κείμενό του για τον Στρατή Παρασκευαΐδη (26) τονίζει «τη σεμνότητα και την παθολογική σχεδόν μετριοφροσύνη του που άποτέλεσαν τα κύρια χαρακτηριστικά της ζωής του. Κάτι τέτοιο δεν ήταν λίγο για έναν επιστήμονα του αρχαιολογικού κλάδου, που στην 'Ελλάδα έχει δώσει ως τώρα αξιόλογες προσωπικότητες από κάθε άποψη, συχνά όμως υποφέρει από τον άδίσταχτο άριθισμό κάποιων πού, προβάλλοντας τα συνήθως άνύπαρκτα προσόντα και τα δῆθεν κατορθώματά τους στο άνίδεο κοινό, μεταχειρίζονται την αρχαιολογική υπηρεσία σα σκάλα για κοινωνικές μονάχα επιτεύξεις».

'Η έπαετία έφερε το γκρέμισμα του υπηρεσιακού έργου του. Πολλοί που τον κολάκευαν, άκόμη και φίλοι του, έσπευσαν να συνταχθούν με τη νέα κατάσταση. 'Η μειονεκτική θέση και η άπομόνωση στην όποία βρισκόταν δεν τον έμπόδισε να άσχοληθεί με επιστημονικά θέματα της νεότητός του, τη Μυτιλήνη. Δύο του βιβλία το *Λεσβιακό πολύπτυχο* (νονά του βιβλίου ήταν η συνεργάτης του και γραμματέας του Καίτη Νίνου) και *'Η Λέσθος και η μικρασιατική της περιοχή* άποτελούν το έπιστέγασμα μελέτης μιας ζωής. "Ωριμος πλέον δίνει για τον τόπο όπου μεγάλωσε μιάν εικόνα στην όποία η επιστημονική γνώση και η ποιητική του εύαισθησία συνδυάζονται. Κατά βάθος, πάνω άπ' όλα ήταν καλλιτέχνης. 'Η τελειότητα της μορφής τον άπασχολούσε και τον βασάνιζε. Της τελευταίας του μελέτης, που δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει, *Διαγώνια άκρωτήρια βωμών Μιλησιακού τύπου*, σώζονται τέσσερις μορφές, στην καθαρεύουσα και τη δημοτική, με πυκνές διορθώσεις, προσθήκες, βελτι-

ώσεις. Δούλευε ὅπως ὁ γλύπτης, κωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ κύλισμα τοῦ χρόνου, προσπαθώντας νὰ δώσει τὴ σωστὴ μορφή στὴ σκέψη του. Δὲν ἦταν ἡ γυχνρὴ τελειοθρηρία ἀλλὰ ἡ γυχνική καὶ αἰσθητική ἀνάγκη τῆς τέλειας μορφῆς. Σ' αὐτὴν του τὴν ιδιότητα βλέπω τὴν ἐπίδραση τοῦ Στρατῆ Παρασκευαῖδου, στὸν ὁποῖο ἡ κακὴ φράση ἢ ἡ παράταιρη θέση προκαλοῦσε αὐτόματη ἀντίδραση.

Ἄλλὰ καὶ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴς ἀναζητήσεις του παραμελοῦσε ἐμπρὸς στὸ συμφέρον τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πάθος του ποὺ τὸν δυνάστευε ἦταν τὸ πάθος τῆς δημιουργίας μιᾶς σωστῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἱκανῆς νὰ προστατεύσει τὰ λείψανα τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ ἐμπνεύσει δημιουργικὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ὑπηρετοῦσαν σ' αὐτὴν.

Οἱ τελευταῖες γραμμὲς ποὺ δημοσίευσε, ὅσο ἦταν κοντὰ μας, ἀναλύοντας τὸ *Εὐρετήριο* τῆς *Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος* (31), στὶς 6 Αὐγούστου 1975, εἶναι γιὰ τὸν ἀρχαιολογικὸ νόμο ὁ ὁποῖος «εἶναι ἀπαρξαιωμένος πιά καὶ τελείως ἀνεπαρκὴς γιὰ ἀποτελεσματική προστασία τῆς ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κληρονομιάς τοῦ Ἑθνους».

Κοντὰ στὴν πίκρα ποὺ αἰσθανόταν γιὰ τὸ ἔργο του ποὺ γκρεμίστηκε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν διαδέχθηκαν, πρέπει νὰ αἰσθανόταν καὶ κάποια ἱκανοποίηση πὼς δὲν ἦταν μόνος. Εἶχε ἐπιτύχει νὰ ἐμπνεύσει μὲ τὰ ὄνειρά του λίγους ἀρχαιολόγους ποὺ καλλιέργησαν, ὅσο ἐπέτρεψε ἡ κακία τῶν καιρῶν, αὐτὰ ποὺ ἔμαθαν κοντὰ του. Καὶ αὐτοὶ βλέπουν σήμερα πὼς οἱ προσπάθειές τους ἀποδεικνύονται μάταιες, πολεμοῦν ὅμως, ὅπως ὁ Κοντῆς, γιὰ τὴ διάσωση τῶν μνημείων, γιὰ τὴ διατήρηση τῆς μορφῆς τοῦ τόπου, γιὰ νὰ μπορέσουν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἔλθουν μετὰ ἀπὸ μᾶς νὰ ἰδοῦν τοὺς ἐλαιῶνες τῆς Λέσβου, τὸ Κρόνιο τῆς Ὀλυμπίας, τὴς πλαγιές τοῦ Ραμνοῦντος μετὰ τὸν γαλάζιο Εὐρίπο, τοὺς λειμῶνες τῆς Βραυρωνίας Ἀρτεμης.

Τὸ ἱερὸ τῶν Μῆσων
τῆς Λέσβου
(ἀναπαράσταση.
R. Koldewey)

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΝΤΗ

1. Παρατηρήσεις εις ἐπιγραφὰς τῆς Λέσβου, *AE* 1936, 55-60.
2. Οἰκοδομικὴ ἐπιγραφὴ ἐκ Μυτιλήνης, *AE* 1937, 483-492 πίν. 1.
3. Capitulo Eolico di Eresso, *ASAtene*, XXIV-XXVI (1950) 27-36.
4. Ἕνας σημαντικὸς σταθμὸς γιὰ τὴν προστασία τῶν ἔργων τέχνης, *N. Ἑστία* 48 (1950) 1526-1528.
5. Recent Restoration and Preservation of the Monuments of the Knights in Rhodes, *BSA* XLVII (1952) 213-216 πίν. 42-43.
6. Δύο ἀρχαῖκα ἐπιγραφαὶ ἐκ Καμίρου, *ASAtene* XXVII-XXIX (1952) 347-349.
7. La Restauration des Monuments Historiques de Rhodes, *Messageur d'Athènes*, 10-11 Ἰανουαρίου 1952.
8. Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ρυμοτομίας τῆς Ρόδου, *Ρόδος* 1954.
9. Ἡ εὐτομος διάθεσις εἰς τὸν Ἴπποδάμειον τρόπον, *AE* 1953-1954 A', 255-267.
10. Αἱ ἑλληνιστικαὶ διαμορφώσεις τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Κῶ, *Ρόδος* 1956.
11. Ἡ διαίρεσις τῶν Θουρίων, *AE* 1956, 106-113· συμπλήρωμα σ. 216-217.
12. *Τὸ ἱερὸν τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τὸν Δ' π.Χ. αἰῶνα*, Ἀθῆναι 1958.
13. Zum Antiken Stadtbauplan von Rhodos, *AM* 73 (1958) 146-158 Beilage 119-132, Tafeln III-IV.
14. Ejnar Dyggve, «Le Sanctuaire d'Athens Lindia et l'Architecture Lindienne», *Gnomon* 35 (1963) 392-404 (βιβλιοκρισία).
15. Τὰ ἀρχαῖα τείχη τῆς Ρόδου, *ΑΔ* 18 (1963), *Μελ.* 76-94 πίν. 31-33.
16. Ἀμφὶ σεμνὰς κλίμακας Βραυρωνίας, *N. Ἑστία* 73 (1963) 622-623.
17. Γιάννη Μηλιάδην, «Ἀκρόπολις», *N. Ἑστία* 74 (1963) 896-897 (βιβλιοκρισία).
18. Νικ. Δ. Παπαχατζῆ, «Παυσανίου Ἑλλάδος Περιήγησις, Κορινθιακὰ-Λακωνικά», *N. Ἑστία* 74 (1963) 1744 (βιβλιοκρισία).

19. Ἡ Προστασία τῶν Μνημείων μας, *Τὸ Βῆμα*, Κυριακὴ 5, Τρίτη 7, Τετάρτη 8 Ἰουλίου 1964.
20. Ἄρτεμις Βραυρωνία, *ΑΔ* 22 (1967) 157-206 πίν. 102-106.
21. Das Artemis-Heiligtum in Brauron, *Tempel und Statten der Götter Griechenlands* (1970) 21-27.
22. Olympia, *Tempel und Statten der Götter Griechenlands* (1970) 106-117.
23. «Τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην» τοῦ Λόγγου καὶ ἡ Λέσθος, *Αἰολικὰ Γράμματα*, Χρόνος Β' (ἀρ. 9, Μάιος-Ἰούνιος 1972) 217-223.
24. Ἐπίμετρο, εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Χρ. Καρούζου *Ρόδος*, Ἀθῆναι 1973, ἔκδ. Ἑσπερος, σ. 118-127.
25. *Λεσθιακὸ πολύπτυχο*, Ἀθῆναι 1973, ἔκδ. Ἑσπερος.
26. Στρατῆς Παρασκευαΐδης, *Αἰολικὰ Γράμματα* Γ' (ἀρ. 17, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1973) 352-354.
27. Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιον, *Καθημερινή*, Κυριακὴ 8 Δεκεμβρίου 1974.
28. Ἡ νομικὴ προστασία τῶν ἀρχαίων, *Καθημερινή*, Σάββατο 25, Κυριακὴ 26 Ἰανουαρίου 1975.
29. Ἡ προστασία τῶν πολιτισμικῶν ἀγαθῶν, *Καθημερινή*, Πέμπτη 3 Ἰουλίου 1975.
30. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία νοσεῖ, *Καθημερινή*, Παρασκευὴ 18 Ἰουλίου 1975.
31. Τὸ Εὐρετήριο τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος», *Καθημερινή*, Κυριακὴ 3, Τετάρτη 6 Αὐγούστου 1975.
32. *Λέσθος καὶ ἡ μικρασιατικὴ τῆς περιοχῆ*, (*Ἀρχαῖες Ἑλληνικὲς Πόλεις*, ἀρ. 24, ἔκδ. Ἀθηναϊκοῦ Τεχνολογικοῦ Ὁμίλου), Ἀθῆναι 1977 (ἐκδόθηκε μεταθανάτια).
33. Lesbos and its Peraia in Asia Minor, *Ekistics (Οἰκιστικὴ)* 271, July/August 1978, 277-279.
- 34-44. Ἐκθέσεις ἀνασκαφῶν: Ἀνασκαφικὰ ἔρευνα εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρόδου, *ΠΑΕ* 1951, 224-245 πίν. IV· 1952, 547-591· 1953, 275-287 πίν. I· 1954, 340-360 πίν. I· 1955, 267-283 πίν. 102-106· 1956, 214-222· 1957, 126-132 πίν. 59-64· 1958, 233-240 πίν. 176-183· 1959, 188-194 πίν. 159-165, παρένθ. πίνακες Α'-Δ', Ἑρευνα εἰς Κῶ, 195 πίν. 166, Ἑρευνα εἰς Πάτμον, 196· 1960 (μετὰ Γρ. Κωνσταντινόπουλου), 273-282 πίν. 215-230· 1961, 215.

45. Ἔρευναι καὶ ἀρχαῖα μνημεῖα Ἀττικῆς (μετὰ Βασ. Πετράκου) ΑΔ 16 (1960), Χρον., 35-40 πίν. 33-36.

46. Ἐκδόσεις τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας: ΑΔ 16 (1960), Χρον., 3-6· 17 (1961/62) Β', Χρον., 1-3· 18 (1963) Β1, Χρον., 1-3· 19 (1964) Β1, Χρον., 3-7· 20 (1965) Β1, Χρον., 3-5· 21 (1966) Β1, Χρον., 3-6· 22 (1967) Β1, Χρον., 3-7.

Ὁ ἀναγνώστης ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ μάθει περισσότερα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας τῶν χρόνων ἀπὸ τὸν μεσοπόλεμο ἕως σήμερα ἂς συμβουλευθεῖ κυρίως τὰ βιβλία μου *Δοκίμιο γιὰ τὴν ἀρχαιολογικὴ νομοθεσία*, Ἀθῆναι 1982 (ἔκδ. ΤΑΠΑ), *Τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1940-1944*, Ἀθῆναι 1994 (ἔκδ. Ἀρχ. Ἐτ.), *Ἡ περιπέτεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας σιτὸν βίο τοῦ Χρήστου Καρούζου*, Ἀθῆναι 1995 (ἔκδ. Ἀρχ. Ἐτ.), τὴν εἰσαγωγή μου σιτὸν τόμο *Ἔπαινος Ἰωάννου Κ. Παπαδημητρίου*, Ἀθῆναι 1997 (ἔκδ. Ἀρχ. Ἐτ.) καὶ τὰ σημειώματά μου σιτὸν *Μέντορα*.

Στὰ δημοσιεύματα αὐτὰ ἀναπτύσσονται μερικὰ ἀπὸ τὰ ζητήματα ποῦ θίγονται μόνον στὴ σκιαγραφία τοῦ Ἰωάννη Δ. Κοντῆ.

Ἐλαιώνας τῆς Λέσβου
(σχ. Ὁρ. Κανέλλη)

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΠΑΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ 'Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου	9-51
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΔΟΝΤΑ Σκέψεις, προβληματισμοί καὶ προτάσεις γιὰ τὴν γλυπτικὴ τῆς Κέρκυρας στοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς πρώιμους κλασικοὺς χρόνους	53-170
ΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΧΩΡΕΜΗ Μία ἄποψη γιὰ τὸ ἀέτωμα τῆς Γοργούς στὴν Κέρκυρα	171-182
ΑΓΓΕΛΟΥ ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑ Συνανήκοντα δραύσματα: συγκλίνουσες ἐνδείξεις καὶ ἀποκλί- νοντες συσχετισμοὶ	183-215
ΜΑΝΤΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ 'Ο χάλκινος νομισματικός «θησαυρὸς» τοῦ «ἐν Ἀθήναις» Ἀσκλη- πιείου 1876. Μία πρώτη προσέγγιση	217-230
ΑΘΗΝΑΣ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ Τέσσερα ἐπιτύμβια κλασικὰ ἀνάγλυφα ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ	231-301
ΟΛΓΑΣ ΤΖΑΧΟΥ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ Δίδυμο ταφικὸ μνημεῖο τοῦ ζωγράφου τοῦ Ἀχιλλέως	303-356
VERONIKA MITSOPOULOS-LEON Tonstatuetten im Heiligtum der Artemis von Brauron	357-378
LILLY KAHIL Quelques exemples de vases de mariage à Brauron	379-404
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ Οἱ ἱέρειες τοῦ Ραμνοῦντος	405-421
ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗ Μινωικὸ χάλκινο εἰδώλιο σκορπιοῦ ἀπὸ τὰ Κύθηρα	423-472

ΧΡΗΣΤΟΥ Ι. ΚΑΡΟΥΖΟΥ

ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΦΟΡΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Μικρὰ Κείμενα

Συλλογὴ τῶν δημοσιευμένων κειμένων τοῦ Χρήστου Καρούζου, πλὴν τῶν μεγάλων ἀρχαιολογικῶν, καταταγμένη χρονολογικὰ καὶ μὲ βιβλιογραφικὴ ἀναγραφὴ τῶν παραλειπομένων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Ἀπὶ ἀφορμὴ ἐνδὸς βιβλίου — [Τὰ ἐπαρχιακὰ μουσεῖα] — Ἀπάντησις στὸν κ. Καζαντζάκη — Δευτερολογία [Ἡ συζήτησις γιὰ τοὺς κοινωνικοὺς νόμους] — Οἱ Βερναρδάκηδες καὶ ὁ δημοτικισμὸς — Ἡ Σαμοθράκη τοῦ Ἰδα — Νίκου Μπέριου: *Τζιόττο* — Ἀπάντησις στὸν κ. Ζαχ. Παπαντωνίου — Χρῆστος Τσοῦντας — Βασικὰ ζητήματα τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης (Α' καὶ Β') — Ἡ «συζήτησις» γιὰ τὰ βασικὰ ζητήματα τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης — Ἐξήγησις — «Λέαγρος ἀνέθνηκεν Γλαύκωνος δώδεκα θεοῖσιν» — Καινούργια εὐρήματα — «Παλιὰ Σαμιώτικα ἀγάλματα» — Ἀκρωτηριασμένα ἀρχαῖα, ἱμπρεσιονισμὸς, ἐξπρεσιονισμὸς — «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς 1934-35» — Τὰ πεννηντάχρονα τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς — Ζωντάνεμα — Δωδώνη — Ἡ Νίκη τῆς Πάρου — Οἱ καινούργιες ἀνασκαφῆς τῆς Ὀλυμπίας: τὰ πρῶτα εὐρήματα — Τὰ ἑκατὸ χρόνια τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας — Φειδίας καὶ Σολωμὸς — Δύο βιβλία γιὰ τὴ Σπάρτη — Wilhelm Dörpfeld — Ἕνας θησαυρὸς κ' ἕνας ἀγώνας [Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη] — Σύντομη κρίσις: Ἄλ. Παπαδιαμάντης — Ν. Γ. Παπαδάκης — [Περὶ τῆς πορείας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας] — Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐποχὴ — Ἡ ἔκδοσις τοῦ «Σοφιστῆ» — Ἕνα μνημεῖο τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης τῆς Νάξου — Τὰ ἑκατὸ χρόνια τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς — Τὰ ταξίδια καὶ οἱ ἀρχαῖοι — Ἡρωικὸ καὶ ἐμπορικὸ πνεῦμα, ἄρρηκτον συνειδησὶν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ἀρχαίων — Σημερινοὶ τεχνοκρίτες καὶ Ἀρχαῖα Ἑλληνικὴ Τέχνη — Οἱ ἀρχὲς τῆς αἰσθητικῆς ὄρασις στὸν 5ον αἰῶνα π.Χ. — Ἡ πνευματικὴ ἀνανέωσις ἐν μελέτῃ τῆς ἀρχαίας τέχνης — Ὁ Παρθενὸν — Ἡ Διεύθυνσις Ἀρχαιοτήτων — Σημείωμα περὶ τῆς στάσεως τῶν Ἑλλήνων Ἀρχαιολόγων ἔναντι τοῦ ζητήματος τῆς ἐκθέσεως ἔργων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης ἐν Ἀμερικῇ — Ἦθος ἀνθρώπων δαίμων — Ραδιοφωνικὸς ὁδηγὸς μουσείου — Ἡ ἀρχαϊκὴ πλαστικὴ — Ἡ κλασσικὴ πλαστικὴ — Ὁ παιδαγωγικὸς ρόλος τῶν μουσείων — Ὁ ἑλληνικὸς τόπος καὶ ἡ ἑλληνικὴ τέχνη — Τὸ προοίμιον τῶν «Κυπρίων ἐπῶν» — Γνωρίσματα καὶ χαρακτῆρας τῆς ἑλληνικῆς τέχνης — Τὶ τὸ κάλλιστον — Εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα — Gilbert Murray (1866-1957) — Σολωμικὸς εὐγενισμὸς — Ἐκατὸ χρόνια ἀνασκαφῶν ἐπὶ ἀρχαῖα ἀγορὰ — Τὰ κυβερνητικὰ μέτρα πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος — Ἀρχαῖα ἑλληνικὴ τέχνη καὶ ἀφαίρεσις — Ἀρχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πορτραίτου καὶ ἀνάπτυξις του στὸν 5ο καὶ 4ο αἰ. π.Χ. — [Ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν] — [Ἀπάντησις ἐπὶ τῆς Ἐταιρείας Φιλολόγων] — Χαρακτηριστικὰ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης — Σκέψεις γιὰ τὰ αὐτόγραφα τοῦ Σολωμοῦ — Κ. Α. Ρωμαῖος

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ
ΕΦΟΡΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΤΤΙΚΗΣ Ε.Τ.

Ἡ περιπέτεια τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας
στὸν βίο τοῦ Χρήστου Ι. Καρούζου
(1975)

Σύντομη βιογραφία τοῦ μεγάλου Ἑλλήνα ἀρχαιολόγου μὲ παρράλληλη ἐξέταση
ζητημάτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας.

ISBN 960-7036-47-6
24 X 17 ἐκ., 217 σελ.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

- Μανόλη Ἀνδρόνικου, Βεργίνα II: Ὁ «τάφος τῆς Περσεφόνης»**
Alexander Papageorgiou-Venetis, Athens: The Ancient Heritage and the Historic Cityscape in a Modern Metropolis
- Νικολάου Δρανδάκη, Βυζαντινὲς τοιχογραφίες τῆς Μέσα Μάνης**
Manolis Andronikos, Vergina II: The «Tomb of Persephone»
- Χριστίνας Τελεβάντου, Ἀκρωτήρι Θήρας: Οἱ τοιχογραφίες τῆς Δυτικῆς Οἰκίας**
Βασιλείου Πετράκου, Τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Πόλεμο 1940-1944
Ernst Buschor, Τὸ ἑλληνιστικὸ πορτραῖτο. Μετάφραση Γεωργίου Σ. Δοντά
Βασιλείου Πετράκου, Μαραθῶν: Ἀρχαιολογικὸς ὁδηγὸς
Χρήστου Καρούζου, Μικρὰ κείμενα
Βασιλείου Πετράκου, Ἡ περιπέτεια τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας στὸν βίο τοῦ Χρήστου Καρούζου
- Θεοδοσίας Στεφανίδου-Τιβερίου, Τὸ μικρὸ τόξο τοῦ Γαλερίου στὴ Θεσσαλονίκη**
Ντόρας Βασιλικῆ, Ὁ μνημειακὸς πολιτισμὸς
Μαρίας Παντελίδου-Γκόφα, Ἡ νεολιθικὴ Νέα Μάκρη: Ἡ κεραμικὴ
Βασιλείου Πετράκου, Οἱ ἑλληνικὲς ἀναστηλώσεις
Basil Petrakos, Marathon: An Archaeological Guide
- Ἀλκμήνης Σταυρίδου, Τὰ γλυπτὰ τοῦ Μουσείου Τεγέας: Περιγραφικὸς κατάλογος**
Θεοδοσίας Στεφανίδου-Τιβερίου, Τὸ μικρὸ τόξο τοῦ Γαλερίου στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Θεσσαλονίκης
- Ἑλενας Walter-Καρούδη, Τὸ ἑλληνικὸ σπίτι. Ὁ ἐξευγενισμὸς τῆς κατοικίας στὰ ὑστεροκλασσικὰ χρόνια**
Wolfgang Schürmann, Das Heiligtum des Hermes und der Aphrodite in Syne Viannou. II. Die Tierstatuetten aus Metall
- Massimo Vitti, Ἡ πολεοδομικὴ ἐξέλιξη τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της ἕως τὸν Γαλέριο**
- Ἀναστασίου Ὁρλάνδου, Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ (κυκλοφορεῖται ἐπίσης καὶ σὲ ἀγγλική, γαλλικὴ, καὶ γερμανικὴ ἔκδοση)**
- Τάσου Τανούλα, Τὰ προπύλαια τῆς ἀθηναϊκῆς ἀκρόπολης κατὰ τὸν μεσαίωνα**
Ντόρας Βασιλικῆ, Μνημειακὰ σφραγιστικὰ δακτυλίδια
Μαρίας Παντελίδου-Γκόφα, Ἡ νεολιθικὴ Ἀττικὴ
Βασιλείου Πετράκου, Οἱ ἐπιγραφές τοῦ Ὠρωποῦ
- Κλαίρης Παλυβοῦ, Ἀκρωτήρι Θήρας: Οἰκοδομικὴ τέχνη καὶ μορφολογικὰ στοιχεῖα στὴν ΥΚ ἀρχιτεκτονικὴ**
Ἐπανος Ἰωάννου Κ. Παπαδημητρίου

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ
ΕΦΟΡΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΤΤΙΚΗΣ Ε.Τ.

ΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥ ΩΡΩΠΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Προξενικά ψηφίσματα 1-275	1-150
Ἐπιγραφές γιά τήν πόλη καί τὸ ἱερὸ 276-332	151-227
Ἐπιγραφές ἀναθηματικές 333-501	229-367
Στεφανώσεις καί ἀναθήματα ἐπιμελητῶν ἱερῶν 502-510	369-373
Ἀναθέσεις εἰς τήν Ἀλίαν Νύμφην 511-519	375-381
Κατάλογοι νικητῶν 520-534	383-414
Ἐπιγραφές ἐπιτύμβιες 535-745γ	415-453
Ἐπιγραφές ποικίλες 746-770	455-459
Ἀρχαῖες μαρτυρίες	461-485
Εὐρετήρια:	
1. Γενικὸς Πίνακας Ὀνομάτων	487-519
2. Οἱ Ὠρώπιοι	521-537
3. Οἱ Ξένοι	539-559
4. Οἱ Ῥωμαῖοι	561
5. Οἱ Γλύπτες	561-562
6. Οἱ Ἀρχοντες	562
7. Οἱ Ἱερεῖς τοῦ Ἀμφιαράου	563
8. Εὐρετήριο λέξεων	565-605
9. Ὄνόματα ἱερά, ἔθνικά, γεωγραφικά καί δημοτικά	607-610
10. Ὄνόματα μηνῶν	610
11. Ἀγωνίσματα	611-613
12. Παραβολὴ κατατάξεως ἐπιγραφῶν	615-622
Βιβλιογραφία τοῦ Ὠρωποῦ	623-628